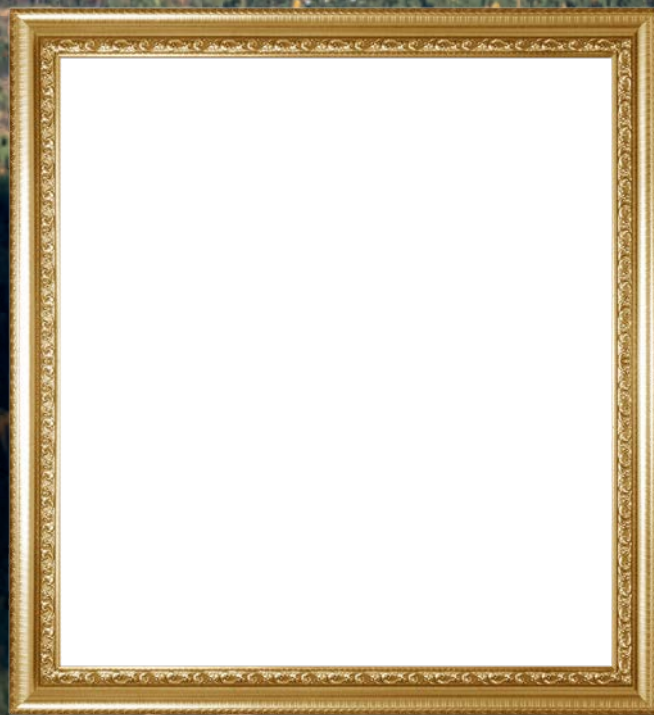

KID E

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2022

KIDE

Lapin yliopiston tiede- ja taidelehti 2 • 2022

www.ulapland.fi/kide

Kide ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.

Päätoimittaja MARJO LAUKKANEN

Toimittajat SARI VÄYRYNEN, JAANA OJUVA

Art Director REETTA LINNA

Valokuvaajat ELLI ALASAARI,
SANTERI HAPPONEN, VILLE RINNE

Ilmoitusvaraukset: Tarja Helala, p. 040 528 6083

Päätoimittaja, p. 040 484 4296

Sähköpostit: etunimi.sukunimi@ulapland.fi

Painos 2 600 kpl, Lapin yliopistopaino

Kide (verkko): ISSN: 2242-6612

Kide (painettu): ISSN: 0787-0965

Mediakortti ja osoitteenmuutokset:

www.ulapland.fi/kide

Julkaisija: Lapin yliopisto/Viestintä, PL 122,
96101 Rovaniemi.

VILLE RINNE

tekijä

Sari Väyrynen

Viestintäsunnittelija
Kide-lehden toimittaja

Olen ollut mukana Kiteen tekijätiimissä jo täysi-ikäisen elämän ajan. Tähän numeroon ideoin juttuja toimitustiimimme kanssa, kirjoitin henkilöhaastattelun, kokosin käytävägallupin ja oikoluin lehden. Gallupiin voi vastata vilkkaalla yliopiston käytävällä noin viikon ajan. Aiheet ovat usein ajankohtaisia yliopistoyhteisölle, ja värikkäillä lapuilla voi viritä eloisakin kommentointi ja keskustelu. Näin gallup vaalii omalta osaltaan dialogia ja avoimuutta.

TEKIJÄ-palstalla esitellään lehden tekijöitä.

POHJOISEN PUOLESTA

- 4 Jälkiä
Sámegillii
- 5 Mie
- 6 Palokärki
Luovat
- 7 Aura
Kolumni

TUOKIO

- 24 Tuokio arktisessa

OPISKELUA

- 26 Sarjakuva
- 27 Journalismia ilman etuliitteitä
- 28 Reppu lastattu – mutta millä?
- 29 Alumni

KITEYTYKSET

- 30 Maankäyttöhankkeiden oikeudenmukaisuutta etsimässä
- 32 Tolkkua tulevaisuuteen inhimillisellä otteella
- 34 Paavo Rabinä ampuu kohti

HIPUT

- 38 Lumoavasti liitävät kiekot
- 39 Eskon puumerkki
- 40 Julkaisu
- 41 Väitös
- 42 Käytävägallup
- 44 TOP 5
Voimapaikkani
- 45 Työpäiväni
- 46 Hiutaleita

TEEMA Maisema

Maisemakuvaus on viehättänyt niin 1800-luvun taiteilijaa kuin 2020-luvun somettajaa. Millaisia merkityksiä annamme maisemille? Mikä saa meidät pysähtymään niiden ääreen? Entä millaisia oikeuksia meillä on tärkeäksi kokemiimme maisemiin?

8 Pääkirjoitus **TUIJA HAUTALA-HIRVIOJA** • 10 Puut ovat nähneet, maa on kokenut

16 Ei kenenkään oma mutta kuuluu kaikille • 18 Mieli maisemassa

21 Kolumni **KRISTIINA KOSKINEN** • 22 Katse ulos

10

” Miten kuvata jotakin, jota ei enää ole? Jotakin, jonka routa on tuhonnut ja luonto imenyt menneisyyteen.

16

” Maisema on pohjimmiltaan subjektiivinen asia.

18

” Yksi mieli-maisemistani on tyyni merenlahti.

Pohjoisen puolesta

Ajankohtaisia pohjoisia asioita, ilmiöitä ja ihmisiä.

ANNA MUOTKA

jälkiä

Arktisen keskuksen tiedeviestinnän päällikön kynästä
MARKKU HEIKKILÄ

SUMEANA AIKANA

Olin mukana tekemässä valtioneuvoston kanslian tilaamaa selvitystä siitä, mitä Venäjän hyökkäys Ukrainaan on aiheuttanut arktisessa yhteistyössä. Käytännössä sota on tarvellyt kaiken, mikä arktisella ja Barentsin alueella oli yhteistä. Selvityksen taustaksi tehtiin kesäkuun aikana skenaariorajoitus. Venäjän ja lännen suhteista syntyi nelikenttä, jossa välit olivat joko hyvin huonot tai jotenkin vakiintuneet. Mutta kaikissa vaihtoehdoissa oli mukana Venäjä. Niissä ei ollut valtavaa sumeaa aluetta, jota ei enää mikään pitänyt koossa.

Smutnoje vremja, sekasorron aika, on Venäjän historiallinen kokemus 1500- ja 1600-lukujen taitteesta, 1917 vallankumouksesta ja sisällissodista, sitten neuvostovallan romahduksesta reilut 30 vuotta sitten. Järjestelmä romahtaa, seuraa kaaos, aikanaan vahvin ottaa vallan.

Niin ei voisi käydä. Mistä siis johtuu, että kun ajatelen karttaa ja suljen silmät, näen liekkejä ja liikettä. Valko-Venäjältä Ukrainan rajan kautta Kaukasiaan, tsetseenien ja tataarien maille, Burjatiaan, Kaukoitään ja näinköhän aina Jakutiaan asti. Lopulta Moskovaan ja kaikkialle.

Sitten aukaisen silmät ja avaan seuraavan uutislähettyksen. Joko nyt? Millainen on idän kumu tänään?

SÁMEGILLII

Dán spálttas čáallet olbmot, geat beroštit sámedutkamušas, sámegeielas ja sáme kultuvrras. Palstalla kirjoittavat saamentutkimuksesta ja -kulttuurista sekä saamen kielestä kiinnostuneet henkilöt.

MIELDE SÁMEMUSEA SIIDDA OĐĐA ČÁJÁHUSA OĐASTEAMIS

Ođastuvvan Sámemuseas ja Badje-Sámi luondduguovddáš Siiddas rahppui geassemánus ođđa vuodđočájáhus Enâmeh láá mii párnááh – Eatnamat leat min mánát. Čájáhusas leat dehalas oasis jagi 2021 Suoma nationálamuseas Sápmai ruovttoluotta máhcahuvvon sámedávvirat. Ođđa čájáhusas báhce millii ivdnemáilbmi, lagasvuohhta lundui, čuovggat ja jienat sihke mannanáiggi ja dánáiggi gaskavuohhta ja ealli kultuvra. Sisdoallu čájáhusas lea vallji, nu ahte oaidnámušat juksot mángga geardái.

Dáidagiid dieđagotti profesora Jonna Häkklilä jodihán geavaheadjevásihusa dutkanjoavku lea leamaš fárus sin bálvalushábmen- sihke teknologijadáidduiguin Muittut, mitalusat – The Story of the Sámi by the Sámi prošeavttas, man lea ruhtadan Interreg Nord. Prošeavtta áigge leat ovddiduvvon ođđa sámi museagiella ja pilohtat ovttas sámemuseaiguin. Dutkanjoavku lei guossin Siiddas borgemánus dahkamen geavaheadjedutkamuša, mii laktásii ođđa čájáhussii ja museavásihussii.

MUKANA SAAMELAISMUSEO SIIDAN NÄYTTELYÄ UUDISTAMASSA

Uudistuneessa Saamelaismuseo ja Ylä-Lapin luontokeskus Siidassa avattiin kesäkuussa uusi perusnäyttely *Enâmeh láá mii párnááh – Nämä maat ovat lapsiamme*. Näyttelyssä on esillä Kansallismuseosta viime vuonna Saamenmaalle palautettuja saamelaisesineitä. Uudesta näyttelystä jäi mieleemme värimaailma, luonnonläheisyys, valot ja äänet sekä menneisyyden ja nykypäivän yhteys ja elävä kulttuuri. Sisältöä näyttelyssä on runsaasti, joten nähtävää riittää monelle vierailulle.

Taiteiden tiedekunnan professorin Jonna Häkklilän johtama käyttäjäkokemuksen tutkimusryhmä on ollut mukana palvelumuotoilu- sekä teknologiaosaamisella Interreg Nordin rahoittamassa Muittut, mitalusat – The Story of the Sámi by the Sámi -hankkeessa. Hankkeen aikana on kehitetty uutta saamelaista museokieltä ja pilotteja yhdessä saamelaismuseoiden kanssa. Tutkimusryhmä oli elokuussa vierailulla Siidassa tekemässä käyttäjätutkimusta uuteen näyttelyyn ja museokokemukseen liittyen.

muittut.com
siida.fi

SAIJA MARJOMAA dutkanassisteanta / tutkimusapulainen
SIIRI PAANANEN prošeaktahoavda / projektipäällikkö
Lappi universitehta / Lapin yliopisto

ELLI ALASAARI

mie

SUSANNA PARIKKA

Ydin pysyy samana

Ensimmäisenä koronatalvena Lapin korkeakoulu-kirjaston johtaja Susanna Parikka teki etätöitä ja tunti maailman kutistuvan – paitsi tiistai-iltaisin.

– Kokoonnuimme silloin Albertan yliopistosta ja Kööpenhaminan yliopistosta olevien kollegojen kanssa yhteisen artikkelin parissa. Kokoonntumisemme olivat kuin ikkuna valoon.

Parikka valmistui aikoinaan maisteriksi ruotsinkielisestä Åbo Akademiasta, jossa syntyi kipinä pohjoismaiseen yhteistyöhön. Kokemusta on karttunut myös niin Barentsin kuin polaarialueiden verkostoista.

– Jokaisessa työssä pitäisi olla jotakin todella motivoivaa. Minulle se on kansainvälinen yhteistyö.

Parikka valittiin kesällä Polar Library Colloquy'n ohjausryhmän puheenjohtajaksi.

– Verkosto yhdistää arktisiin ja antarktisiin asioihin keskittyneiden kirjastojen asiantuntijat. Meillä on yhteinen ammatillinen kiinnostus paitsi tietopalvelujen kehittämiseen myös sisältöön.

Verkostoston päätaphtuma on konferenssi, joka järjestetään joka toinen vuosi vuorotellen Pohjois-Amerikassa ja

Euroopassa. Parikka kehuu konferenssia toimivaksi yhdistelmäksi asiantuntijoiden esityksiä, kokemusten jakamista, vapaamuotoista yhdessäoloa ja tutustumista paikalliseen kulttuuriin ja yliopistoon. Konferenssi on järjestetty Suomessa kolmesti, aina Rovaniemellä.

Puheenjohtajana Parikka on vetovastuussa myös uudesta UArcticin temaattisesta verkostosta, Dalamista, jonka tavoitteena on dekolonialisoida kirjastojen ja arkistojen alkuperäiskansoja käsittelevää metadattaa.

– Työ on valtava, mutta jostakin pitää aloittaa. Rovaniemelle Parikka päätyi yli 30 vuotta sitten puolison työn perässä. Hän työskenteli ensin Arktisen keskuksen tietopalvelussa, oli välillä muualla töissä ja aloitti yliopiston kirjastossa informaattikkona 1998.

– Moni asia kirjastoissa muuttuu, mutta ydin pysyy samana: asiakkaiden kohtaaminen ja heidän tarpeisiinsa vastaaminen.

Parikkaa kiehtoo työssään yhä sama kuin alalle tullessa: – Tiedon maailma. Kirjastot ovat sivistyksen ja tieteen rakennustyömaita.

MARJO LAUKKANEN

Palokärki

Suomen kielen ja kulttuurin lehtori kuulostelee maakunnan ääniä.

Eksymisestäkin pitäisi puhua enemmän. Vielä niitä virtaa erämaajokia mihin eksyä. Kalastusreissulla olimme, neljä toisilleen outoa miestä ympäri Suomea. Yksi tunsu toisen kaverin, ja toinen kolmannen. Mustassa syyskuun illassa kävelimme kilometritolkulla, kiirekkö tässä kun kohta löytyy se vuokramökki, pian nukutaan kuin prinsessat!

Viimein joki tuli vastaan. Sen yllä kohosi jyrkkä ja märkä rakka. Pimeää jatkui kuin hiiteen. Raahasin viidentoista litran vesikanisteria rinnettä ylös, kun yritimme saada selvää missä olimme. Vieressä virtasi Euroopan puhainta vettä. On se tämäkin. Hiestä uitettuina painoimme nokkamme kivikkoon ja nauroimme, kyyneleet vierivät pitkin

ohimoita. Olimme eksyneet. Että vielä on tällaisia jokia, kanjoneita, erämaita, tiikusateista hiljaisuutta ja lintujen huutoja. Nauru lähti syvältä vatsasta, jostain pelon vierestä. Hiljaa kohisi Nuorttijoki. Älä hättäile, otamma leivät, yksi sanoi. Toinen haki oksia. Kolmas teki tulet. Sanotaan että kun lappilainen eksyy, se vain lähtee kotia. Mutta me jäimme siihen kuin tatit. Juteltiin paljon, jaettiin eväät, urvahdettiin kanervikkoon ihmeellinen hymy kasvoillamme. Tuli piti aamua loitolla.

Mökkiä emme löytäneet koko viikonloppuna. Missään ei näkynyt ketään. Kalastelimme kukin omaa joensiuuamme, hiljaisuudessa ja yksinäisyydessä. Oli se hienoa saada eksyä: pelätä tuntematonta, luottaa toiseen, auttaa ja ottaa apua vastaan.

Yksi meistä neljästä eksyneestä kamppailee parhaillaan elämästään. Hän on matkalla kotiin, niin kuin me kaikki vielä joskus. Mutta erämaiden ylisukupolviset muistot eivät lähde meistä koskaan, uskon niin.

HANNU PALONIEMI

luovat

Taiteellista toimintaa Lapin yliopistossa

YHTEISET JUURET

Arktikum-talon Valo- ja Katve-gallerioissa syksyllä esillä olleesta *Juuret*-yhteisnäyttelystä on ilmestynyt painettu ja sähköinen katalogijulkaisu. Se esittelee näyttelyn teokset ja teossarjat sekä kaikki näyttelyyn osallistuneet 26 taiteilijaa.

Taiteiden tiedekunnan henkilökunnan yhteisnäyttelyt ja niistä toimitetut katalogijulkaisut ovat muodostuneet vuosittaiseksi perinteeksi, joka avaa monipuolisesti tiedekunnan taiteen, tutkimuksen ja muotoilun laajuutta.

Tämänvuotisen yhteisnäyttelyn teemana oli juuret, joilla viitataan paitsi kotipaikkaisuuteen ja kotiseutuun, myös omaa työskentelyä innoittaviin taiteellisiin tai akateemisiin lähtökohtiin.

– Tiedekunnan henkilökunnan näyttelyt voimaannuttavat koko yliopistoyhteisöä. Ne tarjoavat hienon areenan tuoda esiin taiteiden tiedekunnan teemoja ja tulkintoja sekä luoda keskus-

Pellavasta virkattu "Tornionlaaksolainen" naamio on tanssitaiteilija Anniina Ukkosen ja naamiontekijä Johanna Oksasen yhteistyön tulos. Ukkonen esitti naamiotanssin näyttelyn avajaisissa.

telua monitieteisesti ja -taiteisesti. Ne tarjoavat myös alustan yhteisten juurien kasvattamiselle ja niiden toisiinsa kietoutumiselle, luonnehti taiteiden tiedekunnan dekaani Satu Miettinen näyttelyn avajaispuheessa.

Juuret-näyttelyn kuratoi kuvataiteilija Elisa Alaluusua, ja katalogin on toimittanut näyttelytoiminnan yliopisto-opettaja Leila Lipiäinen.

aura

kyntää yliopiston ajankohtaisia tutkimusaiheita

IKKUNOITA SAAMELAIISIIN MAAILMOIHIN

The Sámi World – Saamelainen maailma – on saamentutkimuksen suurteos, joka tuo laajasti esiin ajankohtaisia saamentutkimuksen aiheita eri puolilta Saamenmaata. Kirjan ovat toimittaneet Lapin yliopiston saamentutkimuksen professori Sanna Valkonen sekä tutkijat Áile Aikio, Saara Alakorva ja Sigga-Marja Magga.

Routledge Worlds -julkaisusarjassa ilmestynyt kirja kokoaa yhteen poikkeuksellisen monipuolisen kattauksen saamentutkijoita, joiden kirjoittamista artikkeleista jokainen avaa omalta osaltaan ikkunoita saamelaisiin maailmoihin.

Valkosen, Aikion, Alakorvan ja Maggan mukaan kirjassa painottuu uudella tavalla saamelaisten maailmojen moninaisuus. Kirjaa voi lähestyä yksittäisten artikkeleiden kautta tai hahmottaa saamelaisia maailmoja sen luoman kokonaisuuden välityksellä. Kokoelman rakenne mukailee Áilu Valen rap-lyriikkaa.

– Tämä osoittaa saamentutkimuksen poikkitieteellisyyttä sekä tieteen ja taiteen totuttuja rajoja ylittävää ajattelua.

Kirja sopii kaikille saamelaisista, saamentutkimuksesta ja alkuperäiskansatutkimuksesta kiinnostuneille sekä laajemmin niille, jotka – antropologi Thomas Hylland Eriksein sanoin – "etsivät ulospääsyä modernin itselleen aiheuttamista ongelmista". Hylland Erikseen on kirjoittanut kirjaan loppusanat. *The Sámi World* on toteutettu Suomen Akatemian ja Koneen Säätiön rahoittamissa hankkeissa, joissa tarkastellaan saamelaisen kulttuuriperinnön ontologista politiikkaa.

kirste

TAPIO SEPPÄLÄ

UUSI TRAUMA

Osana Suomen valtion ja saamelaisten aloittamaa totuus- ja sovintoprosessia on perustettu saamelaisen psykososiaalisen tuen yksikkö Uvja, jonka tehtävänä on tarjota saamelaisväestölle matalan kynnyksen keskusteluapua osana prosessia. Totuus- ja sovintokomission työn keskiössä on ajateltu olevan tarve selvittää Suomen valtion harjoittamaan suomalaistamispolitiikan ja asuntolakoulujen tapahtumia.

Me nuoremmat olemme lapsesta saakka kuulleet osittain hyvinkin epämielittäviä tarinoita kouluajoilta ja osaltamme myös kärsimme tapahtuneista, puhutaan ylisukupolvisista traumoista ja taakkasiirtymistä. Saamenkielisen psykososiaalisen tuen yksikön tarkoituksena on tukea saamelaisväestöä, kun menneitä tapahtumia aletaan avata.

Koska pääpaino keskusteluissa on ollut vanhempien kokemukset, ajattelin aluksi, että Uvjaan pitäisi soittaa ensisijaisesti asuntolakoulun kokeneet, jotka näin pääsisivät ehkä ensimmäistä kertaa luottamuksellisesti keskustelemaan saamelaisen ammattilaisen kanssa tapahtumista. Tiedämme, että historiassa on myös paljon muuta selvitettävää tämän lisäksi.

Selvitettäviin asioihin voi kuulua myös aivan lähihistorian tapahtumia. Itse olen vasta alkanut nähdä selkeämmin, että meillä on parhaillaan käynnissä oleva, yhtä sukupolvea koskettava ja kuormittava tapahtumaketju. Se on vahvasti politisoitunut keskustelu saamelaisuudesta, jota on ylläpidetty suomalaisten toimesta jo 90-luvulta lähtien. Hajottava, repivä ja loukkaava keskustelu on jatkunut vuosikymmenten ajan.

Nyt jälleen kerran saamelaisten katseet kohdistuvat tilanteen kohentamiseksi Suomen hallitukseen ja sen käsissä olevaan saamelaiskäräjälakiuudistukseen. Se, ettei saamelaisilla itsellään ole oikeutta määritellä kansansa jäseniä, ja keskustelu tämän ympärillä on minun sukupolveni trauma. Minulle on myös kerrottu, että siitakin saa soittaa Uvjaan, jonka toiminnan toivoisin jatkuvan hamaan tulevaisuuteen. Puhuttavaa on.

ANNE KIRSTE AIKIO
Saamelaiskäräjien kieliturvasihteerit

Aikansa PEILI

” Maalaustaiteen tehtäväksi tuli alueen visuaalinen valloittaminen.

PÄÄKIRJOITUS

TUIJA HAUTALA-HIRVIOJA

Professori, taidehistoria, taiteiden tiedekunta

Länsimaisessa kuvataiteessa maisema oli pitkään uskonnollisten aiheiden ja henkilösommitelmien taustakullisina. 1800-luvulla maisemamaalauksesta tuli länsimaisen taiteen keskeisin genre. Visuaalisesti helposti lähestyttävä maisemakuvaus ei kuitenkaan ole ”viatonta”, vaan se peilaa omaa aikaansa.

Pohjoisen alueen maisemamaalaukseen vaikuttivat 1800-luvun alun kuvitetut matkakertomukset. Kuvauksen aiheiksi valittiin vaikeasti saavutettavia kohteita. Ylhäältä kuvattavat näkymät todistivat, kuinka matkailijat olivat vaivojaan säästämättä hakeutuneet haastaville paikoille. Romantikkotaiteilija saattoi olla niin sanottu nojatuolimatkailija, kuten suomalaisen maisemamaalauksen isänä pidetty Werner Holmberg oli kahdessa maalauksessaan *Juhannusyö Torniossa* ja *Revontulet*. Hän ei koskaan käynyt Hämettä pohjoisempana. Molemmat maalaukset pohjautuvat ruotsalaisen A. F. Skjöldebrandin matkakertomukseen.

Ranskasta omaksuttu ulkoilmarealismi velvoitti taiteilijat hakeutumaan kuvauskohteiden äärelle ja esittämään ne vailla dramatiikkaa. Suomen nouseva kansallisuusaate nosti maiseman keskeiseksi. Suomalaisuuden ydintä etsittiin Karjalasta, eikä kemijärveläissyntyisen J. K. Kyyhkysen Lapin maisemia ja saamelaiskuvia hyväksytty osaksi sitä. Gustaf Strengell kirjoitti taidekriitikissään 1908: ”Revontulet, punaiset auringonlaskut ja muinaisajan lappalaiset, jotka matkaavat yli lumipeitteisen tundran, vaikuttavat niin vierailta, että taidenautinto häiriintyy.” Sata vuotta myöhemmin nämä ovat osa Lapin ja Suomen matkailubrändiä.

Petsamo liitettiin osaksi Suomea Tarton rauhassa 1920. Uusi alue piti saada tutuksi, ja Suomalaisuuden Rajaseutuosasto painatti Aukusti Koiviston maalauksiin pohjautuvia väripostikortteja. Maalaustaiteen tehtäväksi tuli alueen visuaalinen valloittaminen. Samaan aikaan nuori tasavalta samaistui voimakkaasti antiikin Kreikkaan. Suomi nähtiin Hellaan tavoin ”etuvartiona idän barbariaa vastaan”, eikä Karjala voinut kuvata suomalaisuutta. Niinpä Lappiin liitettiin karjalaismaisemien ihanteet: aitous, luonnonmukaisuus, koskemattomuus ja puhtaus.

1950- ja 1960-luvuilla Lapin matkailu vilkastui nostaen tunturi- ja erämaamaisemat suosituksi maalauksen ja valokuvauksen aiheiksi. Taide alkoi kuitenkin etsiä uudenlaista suhdetta maisemaan, sen kulttuuriseen luonteeseen ja merkitykseen. Saamelainen taide sekä monet luonnonsuojelua ja humanisia arvoja kannattavat taiteilijat alkoivat kyseenalaistaa länsimaista maisemäkäsitystä. Maisema ei enää ollut kuvaamisen kohde, vaan maa- ja ympäristötaiteen myötä siitä tuli taiteen materiaalia. 2000-luvulla pohjoisen taiteen yksi keskeinen sisältö on ollut ilmastonmuutos. •

Puut ovat nähneet, maa on kokenut

TEKSTI MARJO LAUKKANEN | KUVAT ELLI ALASAARI JA MICHAEL MARNIN JACOBS

Miten kuvata poissaolon painoa ja näkymättömän läsnäoloa? Michael Marnin Jacobs alkoi pohtia kysymystä, kun hän löysi roudan tuhoamaa sotahistoriaa omalta pihaltaan.

Parikymmentä vuotta sitten Michael Marnin Jacobs oli aloittamassa remonttia rintamamiestalossa, jonka hän oli juuri ostanut vaimonsa kanssa Rovaniemeltä. Yllättäen ulko-ovi aukesi ja vanhempi mies astui sisään. Mies tiedusteli, onko talo mahdollisesti myynnissä, ja pettyi kuultuaan, ettei ollut. Hän kertoi olevansa talon rakennuttajan poika.

Vieras tiesi talosta paljon, kuten sen, mistä puutavara oli tuotu. Hän kertoi myös, että sota-aikaan tontilla on ollut natsi-Saksan raskaan kaluston korjaamo. Jacobs tunsi olonsa epätodelliseksi. Hänen, juutalaisen, uusi kotinsa oli paikalla, jossa aikoinaan pidettiin tappokoneiston renkaita ja teloja pyörimässä.

– Se oli mullistavaa. Ajattelin olevani kaukana tästä historiasta, mutta se olikin pihallani.

Toki Jacobs tiesi natsien historiasta Lapissa, mutta oli silti eri asia kuulla muuttavansa sen päälle. Vielä samana päivänä Jacobs kierteli pihallaan ja etsi merkkejä natsien läsnäolosta. Hän löysi kasvillisuuden alle peittyneitä betonia ja rautaa.

Tuhottu perhe

Natsit tuhosivat Jacobsin äidinisän perheen, joka asui Luhanskissa Ukrainassa. Suurin osa sukulaisista selvisi Stalinin vainoista, mutta ei natsien luodeista.

Isoisä oli lähtenyt Ukrainasta vuonna 1910 etsimään parempaa elämää itselleen ja perheelleen, jonka toivoi voivan seurata perässä. Kaksi vuotta myöhemmin hän saapui New Yorkiin.

Neuvostoliitosta ei enää niin vain lähdettykään. Kun isoisä yritti toisen maailmasodan jälkeen etsiä sukulaisiaan, ei ollut enää ketään löydettäväksi.

– Se oli hänelle hirveä suru. Että hän oli perheestään ainoa ihminen, joka selvisi holokaustista.

Jacobsin molemmat vanhemmat syntyivät New Yorkissa. Jacobsin isä oli geologi ja tajusi pian, ettei juutalaisena tulisi saamaan hyvää työpaikkaa Yhdysvalloista. Niinpä hän lähti Kolumbiaan etsimään parempaa elämää, aluksi yksin ja häiden jälkeen vaimonsa kanssa.

Elämä Kolumbiassa oli pitkään hyvää: töitä, perhe, kulttuuria, taidetta, musiikkia ja paljon ystäviä. Michael Marnin Jacobs syntyi Kolumbiassa 1958. Kun poliittinen tilanne muuttui epävakaaaksi, perhe joutui jälleen muuttamaan. Nelilapsinen perhe palasi Yhdysvaltoihin, mutta tällä kertaa

”Takki ja huivi ovat omani.”

The Visible Unseen

länsirannikolle San Franciscoon. Michael Marnin oli tuolloin 11-vuotias.

Suomeen Jacobsin toi seikkailumieli. Opiskeluaikana hän päätti seurata äitinsä esimerkkiä ja lähteä kiertämään Eurooppaa reppu selässä. Äiti oli reissanut Euroopassa heti toisen maailmansodan jälkeen. Suomessa Jacob tapasi oululaisen naisen – sen saman, jonka kanssa hän myöhemmin osti rintamamiestalon Rovaniemeltä.

Suo minulle valosi

Michael Marnin Jacobs on valokuvauksen yliopisto-opettaja Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa, jossa hän on työskennellyt kolmekymmentä vuotta. Hän viihtelee väitöstutkimustaan, joka sai alkunsa siitä, kun yllätysvieras keskeytti uuden kodin remontoimisen. Vieraan kertoma historia jäi muhimaan mieleen. Keskustelut Jaana Erkkilän kanssa auttoivat Jacobsia muotoilemaan aiheen, jota hän aikoi taiteellisessa väitöstutkimuksessaan pohtia: poissaolon painoa ja näkyvämmän läsnäoloa.

Väitöstutkimuksen taiteellinen osio – *Suo minulle valosi* -näyttely – oli Arktikumissa Valo- ja Katve-gallerioissa helmikuussa 2021. Taiteellista osiota Jacobs työsti ”ainakin kymmenen vuotta”.

Kun vieraili näyttelyssä, huomio kiinnittyi nopeasti suurikokoiseen mustavalkoiseen valokuvaan, joka

Yksityiskohta sarjasta Along the Path to the "Road to Heaven"

oli kultaisissa kehyksissä. Kuvassa näkyi vaateripustimessa roikkuva takki ja huivi. Takin rinnassa oli kankainen Daavidin tähti. Merkki, jota saksalaiset pakottivat juutalaiset käyttämään.

– Takki ja huivi ovat omani. Merkin löysin katukirpputorilta Belgiasta, ja se on todennäköisesti aito.

Kuvaa ottaessaan Jacobs rakensi pienen studion autotalliinsa, jonne valo lankesi ikkunasta. Jacobs kuvasi ja tunsu pakahtuvansa.

– Halusin vain itkeä.

Teoksen nimi on *Näkevä näkemätön / The Visible Unseen*.

Jacobs vieraili usein näyttelyssään ja seurasi kävijöiden reaktioita. Teosta katsellessaan moni vei käden rinnalleen – samaan kohtaan, jossa kangasmerkki kuvassa on.

”Millaista on olla totaalisesti määritelty toiseksi?”

– Mitä jos tämä olisin ollut minä? Millaista on olla totaalisesti määritelty toiseksi, viholliseksi?

Jacobsin mukaan natsit pyrkivät tuhoamaan juutalaisten identiteetin: kielen, tavat, työn, koulutuksen.

– Ensimmäinen nöyrytetään, sitten otetaan kaikki pois, lopuksi koko elämä.

– Tämä ei ole vain juutalaisten asia. Samaa tapahtuu jatkuvasti. Parhaillaan Putinin armeija yrittää tuhota ukrainalaisten identiteetin.

Maailmanlopun todistajat

Näyttelyyn kuului kuvia, jotka kertovat juutalaisten joukkotuhosta Treblinkassa. Kaukana asutuksesta sijaitsevalle leirille kuljetettiin junilla satojatuhansia Puolan juutalaisia tapettavaksi kaasukammioissa.

Eräs puolalainen kollega lupautui mukaan kuvausmatkalle Jacobsin tulkiksi ja kuskiksi. Oli kuuma päivä ja kollega tuskastui tehtävänsä: ”Etkö voisi kuvata samoja puita Suomessakin?”

– Hän ei ymmärtänyt. Täällä puut ovat nähneet ja maa

Her Autumn Dress

on kokenut. Ne ihmiset, joita tästä kuljetettiin karjavuonissa, eivät tieneet, että varttitunnin päästä heidän maailmansa loppuu.

Seitsemästä maisemakuvasta koostuvan teoksen nimi on *Along the Path to the "Road to Heaven"*.

Treblinkassa juutalaisten joukkotuhosta ei ole juuri jäljellä näkyviä merkkejä – tai on, jos osaa katsoa. Hiekassa on pieneksi murskaantunutta luuta, ”kuin lunta tai sokeria”.

– Se jäi vaivamaan, etten kuvannut sitä.

Salmivaaran soraseinämä

Viimeiset kuvaukset näyttelyä varten Jacobs teki Sallan Salmivaarassa, jonne hän päätyi luettuun Ylellä julkaistun artikkelin. Artikkelissa kerrottiin Sallan radan rakentamisesta ja natsien operaatio Barbarosasta. Artikkelin mukaan Sallan sota- ja jälleenrakennusmuseolla on valokuva suuresta sorakuopasta. Kuvan tiedoissa lukee: ”Salmivaaran soranotto paikalla työkenteli kaksi kuukautta 42 juutalaista, jotka paljastut-

tuaan kuljetettiin Suomen armeijan linja-autoilla saksalaisilta turvaan.”

– Päätin löytää paikan.

Jacobs lähti Sallaan vaimonsa kanssa. He ajoivat ensin museoon selvittämään, missä paikka tarkalleen ottaen on. Museossa vieraili samaan aikaan eläkeläisryhmä, aikaa kului ja Jacobs alkoi jo huolestua, kuinka pitkään syksyisenä päivänä riittää valoa. Kun Jacobs

lopulta pääsi Salmivaaraan, hän ryhtyi heti kuvaamaan.

– Pienestä vaarasta oli kaivettu puolet pois.

Kuvia Jacobs oli suunnitellut etukäteen Ylen jutun valokuvien ja videon pohjalta sekä Google Mapsin avulla. Silti näky yllätti.

– Olin kuvannut Radomin ghetossa Puolassa seinää, jota vasten juutalaisia ammuttiin. Se muistutti Salmi-

”Miten kuvata jotakin, jota ei enää ole?”

vaaran soraseinää. Tiesin heti, että kuvat tulisivat näyttelyyn rinnakkain.

Salmivaarassa Jacobs tuns projektinsa ottavan ison harppauksen eteenpäin.

– Miten kuvata jotakin, jota ei enää ole? Jotakin, jonka routa on tuhonnut ja luonto imenyt menneisyyteen. Ei riitä, että sanoo, että täällä oli jotakin. Piti löytää keino, miten välittää sen kuvien katsojille.

Näyttelyssä keino oli tehokas. Kävijän tarvitsi vain nähdä valokuvassa takin rinnuksen kankainen tähti, ja muita kuvia katsellessaan tiesi: nämä puut ovat nähneet, tämä maa on kokenut.

Tämä on nyt minun

Väitöksen taiteelliseen osioon kuuluu myös Jacobsin omalla pihallaan ottamia kuvia. Yhdessä kuvassa puiden keskellä roikkuu mekko. Teoksen nimi on *Hänen syysmekkonsa / Her Autumn Dress*. Idea kuvaan syntyi vaimon kotipihalle kuvamaan unohtuneesta mekosta.

– Se ottaa tilaa takaisin.

Palataan parinkymmentä vuotta taaksepäin. Kun Jacobs sai kuulla uuden kotinsa menneisyydestä, hän soitti vaimolleen ja sanoi, ettei tämä voi uskoa, mitä hän juuri kuuli yllätysvieraalta. Vaimo kysyi, vieläkö hän haluaa muuttaa sinne.

Jacobs jäi pohtimaan kysymystä. Hän kantoi satoja tiiliä tekeillä olevaa pönttöuunia varten, hikoili ja mietti. Keskellä yötä Jacobs astui pihalle vilvoittelemaan saunan jälkeen, pyyhe lanteillaan. Hän käveli siihen kohtaan, jossa betoni paljasti saksalaisten parakin joskus sijainneen, ja raotti pyyhettään.

– Tein, mitä koira tekee, kun se merkitsee paikan. Ajattelin: tämä on nyt minun. ●

Katoava maisema

Liejuista ruopparimpeä, ruosteenruskeaksi värjäytyneitä pitkos-puita, taivaan sineä heijastavia lammikoita, valkoisena kukkivaa raatemattoa. Suo tuntuu jatkuvan loputtomiin.

– Nautin maiseman avaruudesta ja tuntuu kuin hengittäisin paremmin. Viiankiaavalla on vähän samanlainen tunne kuin tunturissa tai meren äärellä, Kaija Kiuru kuvailee.

Kiuru on sodankyläläinen kuvataiteilija, jonka kahdeksanvuotinen taideprojekti Suojeltu aapa huipentui tänä vuonna ilmestyneeseen kirjaan. Aiheen parissa aloittaessaan Kiuru ei tiennyt, kuinka pitkään hän tulisi sitä työstämään.

Viiankiaapa on Sodankylässä sijaitseva suoalue, joka kuuluu kansalliseen soidensuojeluohjelmaan ja Euroopan unionin Naturaan. Kaivosyhtiö Anglo American julkisti alueelta malmilöydöksen vuonna 2011. Samana vuonna Kiuru muutti puolisonsa Timo Helteen kanssa Sodankylään, josta hän oli kotoisin. Kiuru järkyttyi ymmärtäessään, että suojellulle suolle haluttiin rakentaa kaivos.

– Tuntui luontevalta ottaa kantaa taiteen keinoin.

Ensimmäiset Viiankiaavan tilannetta kuvaavat teokset Kiuru valmistti arktisen alueen taiteilijoiden yhteisnäyttelyyn. Niissä näkyivät jo keskeiseksi muodostuvat teemat: suon yllä leijuva uhka ja maiseman menetyksen pelko.

Alussa Viiankiaavalle kaavailtiin avolouhosta, joka olisi myllertänyt sekä ekosysteemin että maiseman. Sittemmin suunnitelma on muuttunut maanlaiseksi kaivokseksi.

– Miten suon vesitasapaino voidaan taata maanlaisessa kaivoksessa? Se on kriittinen kysymys ekosysteemin kannalta.

Kiuru ja Helle ovat retkeilleet Viiankiaavalla niin kävellen, kahlahten, meloen kuin hiihtäen.

– Olemme kulkeneet aavalla kaikkina vuoden- ja vuorokauden aikoina. Maisema on aina erilainen.

Kiurulle maisema ei ole vain konkreettinen näkymä, vaan se sisältää myös merkityksiä, kokemuksia, tunteita.

– Onko maisema sama, jos se näyttää samalta? Merkitsisikö Viiankiaapa minulle samaa, jos tietäisin, että suon alla on tunneleita ja siellä louhitaan? Luulen, että ei merkitsisi, enkä tiedä, haluaisinko sinne enää mennä.

Kaija Kiuru ja Timo Helle: *Viiankiaapa ikuisesti*, Into Kustannus, 2022.

KAIJA KIURU: SARJASTA KATOAVA MAISEMA, 2016

Ei kenenkään oma mutta kuuluu kaikille

Miten oikeuttamme maisemaan määritellään laissa?

Maiseman perusongelma oikeudellisesti on, että se ei ole kenenkään oma mutta kuuluu kaikille. Maisemansuojelu ja maisema-arvojen huomioiminen pirstoutuvat eri lakeihin, kertoo ympäristöoikeuden professori Matti Hepola.

Hepolan mukaan maisemaa säätelevät lait ovat niin kutsuttua ”pehmeää” juridiikkaa, jonka sitovuus vaihtelee harkinnan mukaan. Tärkeimmät maisemansuojelua edistävät säädökset ovat luonnonsuojelulaissa sekä maankäyttö- ja rakennuslaissa. Toisaalta oikeus kulttuuriperintöön taataan jo perustuslaissa, ja maisemansuojelun voidaan katsoa olevan osa kulttuuriperinnön suojelua.

Luonnonsuojelulakiin nojaten voidaan perustaa erityisiä maisemanhoitoalueita, joiden avulla vaalitaan maaseutumaisemien kulttuuri- ja luontoarvoja. Tällainen perinnemaisema vaatii hoitoa, ja maisemanhoitoalueita perustetaankin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa.

Ympäristöministeriö on perustanut viisi valtakunnallista maisemanhoitoaluetta, joista yksi on Tenonlaakson maisemanhoitoalue Utsjoella. Aluetta kos-

keva perustamispäätös sekä hoito- ja käyttösuunnitelma on tehty sekä suomeksi että saameksi. Päätöksessä elinvoimaiseksi kulttuurimaisemaksi kuvailtua jokilaaksoa määrittävät sekä asutus ja pellot että luonnontilaiset tunturit.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa maisema pitää huomioida aluetta kaavoitettaessa. Tällöin maisema on vain yksi huomioitava asia esimerkiksi turvallisuuden ja toimivan yhdyskuntarakenteen ohella.

– Lainsäädäntö on tässä kohtaa joustavaa. Kaavoituksessa ei ehdottomasti kielletä tai sallita maisemaan vaikuttavia asioita, vaan ne tulee ottaa huomioon. Kaavoitus on toisaalta politiikka, toisaalta juridiikka. Siinä pyritään löytämään hyväksyttävä ratkaisu.

Kaavoituksessa maisemavaikutuksia arvioivat ensin kunnan kaavoittajat. Asianosaisia, kuten asukkaita, kuullaan kaavoitusprosessin eri vaiheissa. Kaavasta riippuu, mitä alueella saa tehdä.

– Kaavassa voidaan sanoa, että alue on maisemallisesti arvokas ja pitää pyrkiä säilyttämään tietynlaisena. Se, mitä saa tehdä, vaihtelee hyvin paljon kaavan mukaan.

Myös valtakunnallisesti arvokkaaksi määritellyt maisema-alueet perustuvat maankäyttö- ja rakennuslakiin. Tällaisia alueita on Suomessa yli 180, ja ne ovat lähinnä maaseudun kulttuurimaisemia.

”Ylä-Lapin kohteet ovat pääpiirteiltään saamelaisia

kulttuurimaisemia, jotka edustavat poronhoitoon ja muihin luontaiselinkeinoihin perustuvia maisematyyppejä”, todetaan ympäristöhallinnon verkkopalvelussa.

Maisemahaitan suuruus on katsojan silmissä

Vaikka maisemaa ei voi omistaa, paloja siitä voi. Maisema huomioidaan esimerkiksi tilanteissa, joissa vedetään voimalinjoja tai rakennetaan teitä yksityisomistuksessa olevien maiden läpi. Maan lunastuksessa katsotaan, että maisemahaitta voi vaikuttaa omaisuuden arvoon.

– Maisema arvotetaan osaksi kiinteistön arvoa. Jos maisemahaitta laskee kiinteistön myyntiarvoa, se huomioidaan lunastuskorvauksessa.

Maisemahaitan määrittely on harvoin helppoa.

– Se on katsojan silmissä, kuinka suuri haitta on. Maisema on pohjimmiltaan subjektiivinen asia.

Luonnonsuojelulain sekä maankäyttö- ja rakennuslain lisäksi maisema huomioidaan myös muun muassa ympäristösuojelulaissa, kaivoslaissa ja maa-aineslaissa. Esimerkiksi soranottoalueet ja kaivosten maakasat on määrätty maisemaitaviksi: ne pitää muotoilla maisemaan sopivaksi ja peittää kasvillisuudella.

Soranotto muuttaa maisemaa pysyvästi, mutta metsätalouskin vaikuttaa maisemaan pitkään. Metsien käyttöä, kuten hakkuita, ohjataan maa- ja metsätalousalueiden kaavoissa. Asemakaava-alueella puolestaan yksittäisenkin puun kaatamiseen pitää olla lupa.

Lapissa maisemaa on muuttanut suuresti vesivoiman rakentaminen, niin tekoaltaat kuin padot ja vesivoimalat.

– Ne on tehtävä tarkoituksenmukaiseen paikkaan, ja ne muuttavat maisemaa aina.

Haitta monille vai ei kenellekään?

Hepola muistuttaa, että maisema muuttuu koko ajan sekä ihmisten vaikutuksesta että luonnostaan. Kun maisemassa tapahtuvaa muutosta arvioidaan, joudutaan miettimään monia asioita.

– Paljon on kiinni muutoksen radikaalisuudesta. Kenelläkään ei ole ehdotonta oikeutta siihen, että rakennettu maisema pysyy samana.

Hepolan mukaan kaupunkimaisemaa kaavoitettaessa pohditaan, onko muutos normaalia kaupungin kehitykseen kuuluvaa vai muuttuuko maisema poikkeuksellisella tavalla.

Mikä merkitys on sillä, kuinka moni kokee maiseman säilytettävän arvoiseksi? Hepola vastaa kysymykseen ottamalla esimerkiksi Tervolan ja Rovaniemen alueella sijaitsevan Pisavaaran luonnonpuiston, jossa ei saa liikkua ilman kirjallista lupaa. Puisto on perustettu Etelä-Lapin vaara-alueen metsien ja eliöstön suojelemiseksi tieteellistä tutkimusta varten.

– Alue on myös kiistatta maisemallisesti arvokas. Voi kuitenkin kysyä, kenelle maisema on arvokas, jos vain harva voi sen nähdä.

Toisaalta maisemaa suojellessa huomioidaan myös se, kuinka monelle maisema on tärkeä. Esimerkkinä tästä ovat vaikkapa kansallismaisemana suojelua nauttivat paikat, kuten Kolilta aukeava maisema. Maisema voi silti olla arvokas myös ilman katsojajoukkoa, kuten Pisavaaran esimerkki osoittaa.

Maisemiin liittyvät kysymykset ovat usein hyvin emotionaalisia. Maisemat kannattelevat muistoja, identiteettejä, kulttuureja.

– Se tekee tästä myös juridisesti hyvin haastavaa. ●

Mieli maisemassa

TEKSTI MARIA PALDANIUS | KUVAT ELLI ALASAARI

Max Juntunen • Videoilmaisun lehtori, taiteiden tiedekunta

Maisema on moniulotteisempi asia kuin äkkisel-tään voisi luulla. Luontomaisema tai ihmisen rakentama maisema ovat ehkä ne ilmeisimmät, mutta yhtä hyvin maisema voi olla myös mielenmaisema tai äänimaisema. Yleensä maisema liittyy paitsi olemassa olevaan tietoon, myös omakohtaiseen kokemukseen.

Maisema on aina liittynyt jollain tapaa elämäni niin arjessa, työssä kuin unissanikin. Itse asun kaupungissa ja liikun paljon rakennetussa ympäristössä. Työmatkoilla pyrin valitsemaan kulkureittini niin, että saan nauttia luonnon estetiikasta. Usein se tarkoittaa pidempää matkaa, mutta kasvuston, vesistöjen ja monimuotoisen rakennuskannan tarjoama mielihyvä on tärkeämpi kuin nopea perille pääsy.

Työssäni audiovisuaalisen alan opettajana yksi erityinen maiseman osa-alue on äänimaisema. Se tarkoittaa tiettyyn ääni- tai kuulokokemukseen liittyvää äänen kokonaisuutta tietyssä paikassa ja tilassa. Äänimaisia voi kokea yhtä hyvin rantamaiseman äärellä, meluisassa tehtaassa kuin musiikki- tai teatteriesityksessäkin. Äänimaisema voi olla myös johonkin ääniteokseen, kuten elokuvaan tai tietokonepeliin luotu äänellinen eli auditiivinen kokonaisuus. Kokijalleen se voi olla miel-

lyttävä, neutraali tai epämiellyttävä tai jotain niiden väliltä. Sanotaan, että elokuvan äänimaisema on paras silloin, kun katsoja ei huomaa sen olemassaoloa.

Itselleni luonnon äänet ovat tärkeimpiä. Luonnossa voi aistia paitsi vuodenaikoja ja säätiloja, myös erilaisia äänellisiä kokonaisuuksia. Usein miellyttävä äänihavainto yhdistyy myös muihin aisteihin, kuten liikkeeseen tai tuoksuihin. Omintakeisia maisemakokemuksia syntyy pakkasen paukuessa rakennuksen nurkissa, lumen naristessa kenkien alla tai puiden huminan yhdistyessä liikenteen ääniin.

Maisema on niin moniulotteinen asia, että ”pilattunakin” se voi tuntua miellyttävältä ja esteettiseltä. Se, mikä on toiselle rumaa, voi olla toiselle kaunista. Tosin esimerkiksi avohakatuista metsäpalstoista on vaikea löytää estetiikkaa. Sama moniulotteisuus pätee äänimaisemiin: kakofonia on useimmiten epämiellyttävää, mutta tiettyyn mielentilaan melukin voi sopia. Ihmisen kuulo on myös valikoiva, ja hajuaistin tavoin sekin voi turtua. Pohjimmiltaan kysymys on siitä, että äänimaisema on enemmän kuin vain ääniympäristön synonyymi: se viittaa siihen, kuinka yksilö tai yhteisö kokonaisuudessaan ymmärtää ääniympäristön sitä kuunnellessaan.

Emily Höckert • Tutkijatohtori, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Miten voisimme tarkastella tuttuja maisemia uusin silmin? Entä minne sijoitamme itsemme maisemaan? Näemmekö itsemme kaiken keskellä vai osana eri toimijoiden välistä yhteiseloa? Matkailututkimuksessa näitä kysymyksiä tarkastellaan erilaisista teoreettisista näkökulmista. Islannissa esimerkiksi on tehty kiehtovaa tutkimusta maisemien vieraanvaraisuudesta – kuten siitä, kuinka erilaiset luonnonympäristöt toivottavat ihmiset tervetulleiksi ja pitävät meistä huolta.

Nykyisessä työssäni ja osana ILA-tutkimusryhmää pohdimme lähimatkailun mahdollisuuksia. Työskentelen Suomen Akatemian rahoittamassa Matkailua lähelle – uusmaterialistinen näkökulma -hankkeessa, jossa etsimme polkuja kohti sellaisia matkailun maisemia, joissa vaalitaan monilajisempaa hyvinvointia. Ympäristökriisi ja toimet sen ehkäisemiseksi tulevat muuttamaan matkailun muotoja, ja siksi on mietittävä lähimaisemissa tapahtuvien elämysten mahdollisuuksia. Olen myös mukana koordinoimassa Kestävät luontokulttuurit ja monilajinen tulevaisuus -tutkimusyhdistöön toimintaa yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa.

Yhteisön kutsumanimi on Sumu, ja olen todella innostunut näistä ”sumuisista” tutkimusmaisemista.

Olen elänyt lapsuuteni ja nuoruuteni rannikolla. Yksi mielimaisemistani on tyyni merenlahti. Nykyään asun peltojen keskellä, josta pääsee veden äärelle vain ojien yli rakennettuja puusiltoja pitkin. Koen, että metsän reunustama peltomaisema on kuitenkin samalla tapaa rauhoittava ja koskettava kuin merimaisemakin. Eikö olekin olemassa ”savanni-teoria”, jonka mukaan ihmiset ovat kautta aikain suosineet tasaisia ja avoimia maisemia, jotka mahdollistavat vaaran havaitsemisen ajoissa? Perheessämme pari vuotta asunut nuori turvapaikanhakija ei kuitenkaan oikein viihtynyt tämän maiseman äärellä, vaan koki sen jotenkin yksinäisenä ja tyhjänä.

Meillä kaikilla on varmasti itsellemme tärkeitä maisemia, joita pyrimme vaalimaan tai joiden estetiikka on jotenkin rikkoutunut. Koska maisemat ja ihmisen suhde maisemaan ovat jatkuvassa muutoksessa, kysymys maisemien merkityksestä ja muutosten vaikutuksista riippuu siitä, kenen tai minkä toimijan kannalta asiaa tarkastellaan. Tutkijan kannalta kokemukset häiriöistä tai säröistä maisemassa ovat tietenkin kutkuttavia.

Auni Haapala • Nuorempi tutkija, Arktisuus muuttuvassa maailmassa -tohtoriohjelma

Sana maisema tuo ensimmäisenä mieleeni avaran ja laajan näkymän, joka erottautuu muusta ympäristöstä. Sen lisäksi, että maisemat ovat havainnoitavissa maantieteellisesti ja visuaalisesti, ne myös kantavat mukanaan tuoksua, ääniä, tunnelmia ja merkityksiä. Maisemista ja niiden muutoksista voimme myös tunnistaa sekä historian että kulttuurin kerroksia ja jatkumoa.

Tärkein maisemani avautuu Hailuodossa sijaitsevan mökkimme rannasta. Siellä olen viettänyt monia huolettomia päiviä elämäni kaikkina kesinä. Maisema on täynnä muistoja, ja tunnen sen kaikilla aisteillani. Lokit ja kalatiirat kirkuvat, tuuli puhalttaa tauotta, dyynien takana Perämeri kuohuu taivaanrantaan saakka ja hiekkaranta levittäytyy silmäkantamattomiin. Tuuli tuoksuu merivedeltä, levältä ja hiekalta. Toinen paikka, jossa tunnen olevani kotonani, ovat tunturit. Aina kun mahdollista, suuntaan mielelläni tunturimaisemiin.

Väitöskirjatyössäni tutkin kaupunkien ja arktisen luonnon hyödyntämisen välistä suhdetta Rovaniemellä sekä Tromssassa. Kaupunkimaiseman havainnointi on saanut pohtimaan monia kysymyksiä. Miten arktisuus ja luonto ovat läsnä kaupungeissa? Kuinka kaupungit

ovat rakentuneet tietynlaisiksi? Arktinen kaupunkitutkimus kertoo, että monet kaupungit ovat alun perin eipaikallisten suunnittelemlia ja työtä on ohjannut halu joko modernisoida pohjolaa etelän kaupunkimalleja mukaillen tai vahvistaa arktisuuden mielikuvaa.

Arktisen maiseman tyypillinen, vakiintunut kuvasto tuntuu piirtävän kuvaa mystisestä, villistä pohjolasta. Siihen liittyvät usein jäätiköt, lumiset erämaat ja jääkarhut sekä karuus, kylmyys ja tyhjyys. Lisäeksotiikkaa tuo pohjoinen ilmasto. Rovaniemellä talvista kaupunkimaisemaa tuntuu hallitsevan ”ikuinen joulu” ja arktinen mystiikka. Se puhuttelee ehkä turisteja, mutta voi helposti vieraannuttaa paikallisia omasta lähiympäristöstään. Ilmaston lämmitessä arktinen maisema on toki saanut myös globaalia merkittävyyttä.

Koen, että maiseman voi pilata kokemus siitä, ettei itse pysty vaikuttamaan siinä tapahtuviin muutoksiin. Ihminen kiinnittyy paikkoihin ja maisemiin, ja ne vaikuttavat hyvinvointiimme. Niin ollen ei ole yhdentekevää, millaisia maisemia eteemme avautuu esimerkiksi kodin ikkunasta tai matkalla töihin, kouluun tai päiväkotiin. ●

kolumni

KRISTIINA KOSKINEN

Väitöskirjatutkija, taiteiden tiedekunta
Vapaa käsikirjoittaja

” Antroposentrinen eli ihmiskeskeinen maailmankuva on aikamoinen taakka sekä raakuille että maisemille.

MAISEMA PÄÄHENKILÖNÄ

Anni Kytömäen romaanissa *Margarita* on erikoinen henkilöahmo. Aina toisinaan kirjan kerronnassa ääneen pääsee raakku. Se on joen pohjassa majaileva simpukka, joka tarkastelee maailmaa paitsi ihmishahmoin verrattuna kovin eri näkökulmasta, myös selvästi erilaisella aikakäsityksellä: raakut saattavat nimittäin elää 120-vuotiaiksi. Varsinkin kirjassa vallitsevaan sota-aikaan ihmisten elin-aika saattoi jäädä viidesosaan tuosta.

Luontodokumenttien audiovisuaalista kerrontaa tutkiessa raakku on tullut mieleen monta kertaa. On nimittäin enemmän kuin tavallista, että luonnontieteellisen tiedon lisäksi seuraamme Avarassa luonnossa kertomuksia, joissa on päähenkilöitä, haasteita ja tavoitteita, vastustajia. Kertomukset ovat meille katsojille – siis ihmisille – lajityyppillinen tapa hahmottaa maailmaa. Mutta se, mikä jää helposti katveeseen, on luontodokumenttien kertomusten mukana kulkevat viestit. Niitä on parempia ja huonompia.

Yksi luontokertomuksiin piiloutuva tärkeä viesti liittyy ei-inhimilliseen toimijuuteen. Meillä on vahva mielikuva toimijuudesta inhimillisenä ja intentionaalisen ominaisuutena, mutta toimijuuden käsitteen voi ymmärtää myös paljon laajemmin. Sitä voi olla kaikella, millä on vaikutus muihin toimijoihin: madoilla, kasveilla, mikrobeilla tai tulivuoren purkauksella. On luontodokumentteja, jotka piirtävät kertomuksillaan myös tällaista toimijuutta näkyväksi.

Audiovisuaalisen kerronnan näkökulmasta tarkasteltu maisema jättääkin miettimään, voisiko sille käsikirjoittaa toimijuutta. Se vaikuttaa usein vahvasti meihin inhimillisiin toimijoihin. Siis miksipä siitä ei saisi kertomukseen kausaalisia tapahtumaketjuja? Ongelmaksi muodostuu, että maisema ei sijaitse missään. Se on kuin sateenkaari: aina kun sitä kohti lähtee, se pakenee ja poistuu lopulta paikalta. Voisiko luontoesityksen kertomuksen rakentaa alati karkaavan päähenkilön varaan? Entä mitä me siitä hyötyisimme, jos maisema olisi joskus päähenkilönä?

Vastaus taitaa olla sama kuin raakun tapauksessa. Siksi, että meidän itsemme olisi toisinaan hyvä astua pois kertomusten keskiöstä. Antroposentrinen eli ihmiskeskeinen maailmankuva on aikamoinen taakka sekä raakuille että maisemille. Jos myöntäisimme niille toimijuuden, kenties osaisimme antaa niille enemmän tilaa. Mutta kokevatko muunlaiset maisemaa ollenkaan, lieneekö koko käsite läpikotaisin antroposentriinen? Jos haluaisi esittää vähemmän ihmiskeskeisen luontokertomuksen, olisiko sittenkin syytä nimenomaan poistaa siitä maisemat kokonaan?

HEIDI PIIRONEN

Katse ulos

Kuvasimme yliopistolla työhuoneiden ikkunoista avautuvia maisemia.

Mirja Hiltunen, kuvataidekasvatus, F-siipi, 4. kerros

”Työhuoneeni hengittää huokoisesti maisemaan: puihin, lampeen ja kaupungin siluettiin. Nousen ylös ja katson kauas, lepuutan päätetyöskentelyn väsyttämiä silmiä ja kuuntelen luonnon ääniä. Maisema elää säätilan ja valon suunnan mukaan. Työpöytäni on sijoitettu niin, että myös huoneessani piipahtavat opiskelijat ja kollegat saavat nauttia maisemasta.”

Antti Syväjärvi, hallinto, E-siipi, 3. kerros

”Olen tottunut katselemaan tiiliseinä. Sitä näkyi työhuoneeni ikkunoista myös Helsingin ja Birminghamin yliopistoissa. Nyt näkyy lisäksi mustaa huopakattoa ja kuusi kattoikkunakuplaa, jotka ovat maisemassa parasta. Niissä on pehmeä, hauska muoto. Ikkunoista sisään tulviva valo on onni, autuus ja häiriötekijä näin Teams-aikaan. Joudun usein vetämään sälekaihtimet kiinni.”

Ville Rinne, LUC viestintä ja markkinointi, F-siipi, 3. kerros

”Näen yhdellä vilkaisulla, onko lounaalla ruuhkaa. Jos on, en mene. Ikkunasta avautuva näkymä ei ole juuri koskaan rauhallinen, vaan aina tapahtuu jotakin. Se on mielenkiintoista. Välillä huomaa itsekin olevani katseiden kohteena, mutta se on pieni hinta omasta työhuoneesta. Työpöydän viereen asetettu sermi rauhoittaa töiden tekemistä, kun näkökentässä ei ole liikettä.”

Suvi Ronkainen, yhteiskuntatieteet, A-siipi, 2. kerros

”En vilkuile ulos, mutta kun siirryn työtehtävästä toiseen, pysähdyn katsomaan ikkunasta. Rytmittän siten päivääni. Katson puita, taivasta ja ennen kaikkea valoa. Parkkipaikalla olevia autoja en noteeraa lainkaan. Ulos katsominen muistuttaa, minkä osana ja mitä varten tätä työtä teen. Se on myös rauhoittavaa.”

Kuuta kuuntelemassa

Olen kiertänyt taidejournalistina ja valokuvaajana arktisilla alueilla vuosia. Silti vasta joulukuussa 2021, liki vuoden lyhimpinä päivinä, pääsin kunnolla kokemaan kaamosaikaa napapiiriä pohjoisempaan, Utsjoelle ja Inariin suuntautuneella juttureissulla.

Kun aurinko ei noussut, vuorokausi oli täynnä pastellinvärisiä hetkiä, rauhoittavaa hämärän hyssyä ja polaariyön pehmeää pimeyttä. Tehokkaan ulkokuvausession aikana valo väheni silmissä. Onneksi Inarijärven yllä loimotti täysikuu ja kuvauskohde – valokuvaaja ja lyhytelokuvaohjaaja Marja Helander – osasi tarinankerronnan ammattilaisena heittäytyä päivättömän päivän ohikiitäviin kajan hetkiin.

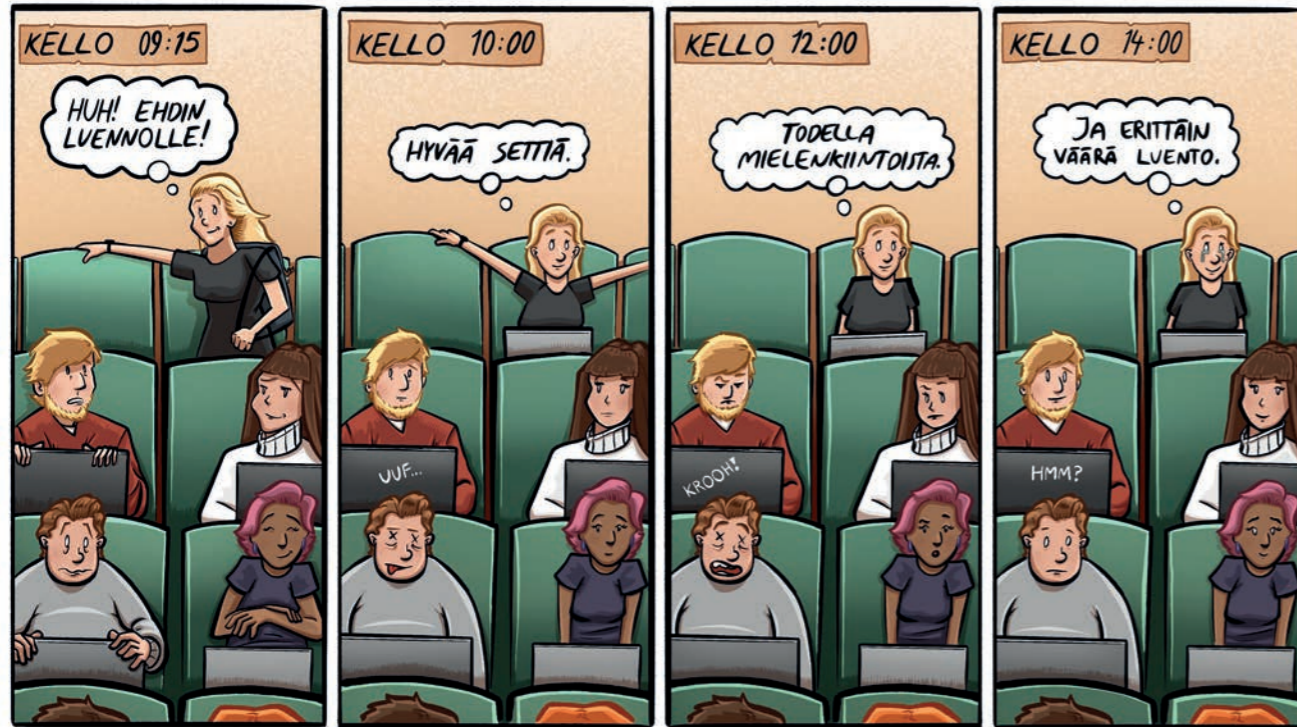
Teksti & kuva

ANU JORMALAINEN

Valokuvauksen yliopisto-opettaja,
taiteiden tiedekunta

MIKU HUTTUNEN Opiskelija, graafinen suunnittelu, taiteiden tiedekunta

Journalismia ilman etuliitteitä

Yli 40 vuotta toimineen Lapin ylioppilaslehden lopettamisesta keskustellaan aika ajoin. Viime keväänä Lapin yliopiston ylioppilaskunnan edustajisto teki päätöksen jatkaa lehden julkaisemista.

Mihin opiskelijajournalismia tarvitaan, päätoimittajat Lotta Lautala ja Inka Komonen?

– Ylioppilaslehdellä on todella iso merkitys, etenkin täällä pohjoisessa, jossa pienlehtien määrä on vähäisempi. Alueellisen tasa-arvon kannalta sillä on iso merkitys. Ylioppilaslehti puuttuu sellaisiin, yliopistomaailmaa ja opiskelijaelämää koskeviin aiheisiin, joihin muut lehdet eivät tartu yhtä herkästi, Lautala sanoo.

Hän kyseenalaistaa sanan opiskelijajournalismi.

– Miksi sana tarvitsee etuliitteen ”opiskelija”? Se on journalismia siinä missä muukin journalismi. Opiskelijoita vähätellään monessa asiassa, niin opiskelijajournalismi-sanasta tulee vähän sellainen puuhailumielikuva.

Komonen toteaa, että ylioppilaslehti on kanava opiskelijoiden äänelle yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hänen mielestään monimuotoisen median kannalta on tärkeää, että on myös pienlehtiä.

Lapin ylioppilaslehteä jaetaan myös kampuksen ulkopuolelle. Yleisönä eivät siis ole ainoastaan opiskelijat. Lautala kertoo, että ylioppilaslehdessä käsitellään muitakin kuin yliopistomaailmaan liittyviä aiheita.

– Käsittelemme paljon ajankohtaisia yhteiskunnallisia ja paikallisia kysymyksiä. Lehdessämme on erilaisia näkökulmia kuin muissa lehdissä, sillä ylioppilaslehti mahdollistaa tietynlaisen

ELLI ALASAARI

kokeilevuuden. Historian saatossa ylioppilaslehdistä on lähtenyt uusia virtauksia, Komonen komppaa.

Ylioppilaslehden resurssit ovat pienet, minkä vuoksi päätoimittajien tehtäväkenttä on varsin laaja. Esimerkiksi toimitussihteeriä ei ylioppilaslehdellä ole.

– Jos vertaa muihin ylioppilaslehtiin, niin meidän resurssimme ovat hyvin pienet, Lautala sanoo.

Päätoimittajakaksikko kokee parityöskentelyn helpottavana.

– Pystymme peilaamaan ja kommentoimaan ajatuksia puolin ja toisin, Komonen sanoo.

HANNA-MARI RÄSÄNEN

blogi

PITÄISIKÖ PERUA OPISKELUPAIKKA?

Pitkä ja pilkkopimeä talvi tuntui henkisesti raskaalta ajalta uudessa kaupungissa. Olenhan kesän lapsi ja valo pitää minut liikkeessä. En edes tiedä, miksi mietin moista, koska täällähän on todellisuudessa yhtä pimeää kuin Oulussa tai kotikylälläni Vaalassa. Todellisuudessa kai pelkäsin vain uutta ajanjaksoa elämässäni. Pelkäsin myös, että täällä tulee olemaan todella tylsää.

Uskokaa tai älkää, kaikki nämä epäilevät ja pelokkaat ajatukset ovat karsineet. Saavuini nyt kolmatta kertaa Rovaniemelle aloittamaan opiskeluvuotta. Helsinki–Rovaniemi-junamatka kesti 8 tuntia ja perille päästyäni mietin vain, että on tämä hieno paikka. Mukava päästä taas tekemään lätnyapaistoretkiä Ounasvaaran laavulle, urheilemaan Santasportille ja viettämään aikaa yliopistolla. Olen myös huomannut, että tännehan on todella helppo houkutella kavereita kylään. Tämähan on Suomen pääkaupunki talvella. Tietynlaista valoa talveen tuovat turistit pilkkihaalareissa haahuilemassa Rovakadulla ja kyselemässä, mistä löytää revontulia.

HEIKKIVEIKKO

Opiskelijaelämää Lapin yliopistossa.

Lue koko teksti: lapinyliopisto.blogspot.fi

Reppu lastattu – mutta millä?

Luokanopettajaopiskelijat Miikka Kaunismäki ja Roope Ranta uurastavat koulutöidensä kimpussa yliopiston käytävällä. Näkymä on kuin suoraan sisustuskatalogista: pöydällä on vain energiajuomapullo ja kaksi läppäriä ryhdikkäästi rinnakkain. Mutta millainen maisema avautuu koulureppujen kätöistä?

– Tällä on juomapullo, monisteita, muistiinpanovälineitä, penaali, kyniä, yliviivaustusseja ja yksi keskeneräinen käsityö, Kaunismäki luettelee katse syvällä repun uumenissa.

Lisäksi repun pohjalta löytyy kourallinen suklaapatukoita.

– Jos verensokeri sattuu tippumaan. Kun on tuo diabetes, Kaunismäki tuumaa.

Seinäjoelta Rovaniemelle muuttaneen luokkakaverinsa rinnalla tervolalainen Ranta kalpenee. Hän tekee nopean yhteenvedon: oma reppu on tänään yllättävän tyhjä. Pöydälle nostetun läppäriin lisäksi se on tarjonnut kulkuvälineen vain lompakolle, kotiavaimille ja parin tunnin sisällä tyhjentyneelle energiajuomatölkillle.

– Tämä on aika perinteinen repun sisältö. Syksyllä reppuun tulee lisäksi ehkä hanskat. Mutta siinäpä se.

Roope Rannan ja Miikka Kaunismäen opintoalaa ei reppujen sisällöistä heti arvaisi. Vihjeen antaa vain yksi esine: Kaunismäen repusta löytyvä keskeneräinen käsityö. ”Luokanopettajien täytyy osata vähän kaikenlaista”, kaverukset nauravat.

Liikaa vai liian vähän?

Vesipullo, kirjoitusvihko, kyniä, nappikuulokkeet, kuulokekotelot, lompakko, puhelin, huulirasva sekä särkylääkkeitä migreenin varalle. Tällainen tavara-arsenaali paljastuu toisen vuoden graafisen suunnittelun opiskelijan Sara Braxin koulurepusta eräänä syyskuuisena tiistaina lounasaikaan.

– Reppuni on tilava, mutta tavaraa ei ole paljon. Pärjään aika vähällä. Toisaalta minä olen usein se, jolta jotain puuttuu ja joka joutuu lainailemaan asioita muilta, Brax naurahtaa.

Yksi, joka pystynee paikkaamaan kavereidenkin puutteet, on graafista suunnittelua opiskeleva Josephine Ruff. Saksalaisen vaihto-opiskelijan koulureppu on usein pakattu kuin pidempääkin matkaa varten. Tänäpäin repusta löytyy melko kompakti setti: lompakko, vesipullo, puhelin, kasvomaski, huulirasva, muovitasku, vihkoja, kyniä, kuulokkeet, kuulokekotelot, post-it-lappuja, tuubihuivi, myslipatukka ja purkki pikakahvia.

– Vaikka asun aivan kampuksen vieressä, pakkaan mukaan kauheasti tavaraa, Ruff toteaa.

Vaihto-opiskelija Josephine Ruff (oik.) on varautunut kaikkeen. Repusta löytyy muun muassa pikakahvia, johon saa kuuman veden taiteiden tiedekunnan opiskelijakeittiöstä. Sara Brax pakkaa reppunsa minimalistisempaan tyyliin.

VILLE SOHN / KAVI

Julia Alajärvi

Erityisasiantuntija ja tiimin esihenkilö, KAVI

- Valmistui Lapin yliopistosta kasvatustieteiden maisteriksi vuonna 2015
- Teki pro gradu -työn lasten ja lapsuuden esittämisestä sanomalehdessä
- Harrastaa lintu- ja metrobongausta 6-vuotiaan poikansa kanssa.

Mediakasvatusta hyvän elämän puolesta

Vuonna 2013 Julia Alajärvi sijaisti ystäväänsä ja piti vantaalaisille nelosluokkalaisille Mediataitoviikkoa. Hän ei silloin arvannut, että työskentelisi seuraavana vuonna Kansallisessa audiovisuaalisessa instituutissa, KAVI:ssa, ja suunnittelisi itse uutta Mediataitoviikkoa.

Alajärvi opiskeli medianomiksi ja työskenteli toimittajana MTV3-kanavalla ja myöhemmin Alma Medialla mutta kaipasi uralleen jotain uutta.

– Eryteisesti kiinnosti median yhteiskunnallinen merkitys ja sen liittyminen kasvatukseen.

Tiedonjano kasvoi, ja pian hän löysi itsensä opiskelemasta Lapin yliopistosta kasvatustieteitä, pääaineenaan mediakasvatus. Vuodet työelämässä tarjosivat näkemystä suomalaisesta mediamaismasta antaen opinnoille vahvan pohjan.

– Opintojen loppuaika oli erityisen palkitsevaa – välillä tuntui, että vietin päiväni innostavan harrastuksen parissa.

Alajärvi suoritti myös opettajan pedagogiset opinnot ja laajana sivuaineena taiteiden tiedekunnan audiovisuaalisen mediakulttuurin. Kokemukset muista korkeakouluista ovat vahvistaneet ajatusta siitä, mitä hän arvosti jo opiskeluaikana.

– Ei ole itsestäänselvyys, että kaikki tiedekunnat, palvelut ja ihmiset löytyvät saman katon alta. Kaikki oli mukavaa ja mutkatonta.

Nyt Alajärvellä on vierähtänyt kahdeksan vuotta virassa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuudessa toimivassa KAVI:ssa. Parhailaan hän toimii Mediakasvatus- ja kuvaohjelmayksikön erityisasiantuntijana ja tiimin esihenkilönä. Yksikkö muun muassa edistää mediakasvatusta ja seuraa mediaympäristön kehitystä.

Alajärvi on kiitollinen siitä, että Suomessa ei kyseenalaisteta medialukutaidon merkitystä. Riittävä medialukutaito voidaan saavuttaa vain tarjoamalla laadukasta mediakasvatusta.

– Sen edistäminen ja varmistaminen on osa tehtäväämme. Laaja-alaiset medialukutaidot ovat kaikille kuuluvia kansalaistaitoja ja edistävät hyvää elämää. Teemme osaltamme työtämme sen eteen, jotta kukaan suomalainen tai Suomessa asuva ei syrjäytyisi yhteiskunnan kehityksestä.

JAANA OJUVA

Maankäyttöhankkeiden oikeudenmukaisuutta etsimässä

Lapissa tehdyssä laajassa haastattelututkimuksessa ongelmalliseksi koettiin teollisen maankäytön hyötyjen ja haittojen jakautuminen. Usein paikalliset kärsivät haitat, kun taas hyödyistä suurin osa valuu muualle.

Arktista aluetta kuvataan usein ympäristöltään kauniiksi, haavoittuvaksi ja luonnon monimuotoisuudelta erityisen rikkaaksi. Aluetta voidaan pitää myös eräänlaisena testilaboratoriona, jossa ilmastonmuutoksen vaikutukset näkyvät muuta maailmaa nopeammin ja selvemmin.

Nykyinen tilanne on kokonaisuudessaan jokseenkin paradoksaalinen, koska arktiselle alueelle kohdistuu myös laaja kiinnostus luonnonvarojen hyödyntämisen suhteen. Hyödyntämistä perustellaan vihreällä siirtymällä: strategialla, jonka mukaan ilmastonmuutosta pystytään tehokkaammin hillitsemään siirtymällä vähähiilisiin energiaratkaisuihin.

Luonnonvarojen hyödyntäminen aiheuttaa väkisinkin muutoksia alueen ympäristöön, elinkeinoihin, ihmisiin ja luonnon monimuotoisuuteen.

Kahtia jakautunut maakunta

Lapin yliopiston Arktisessa keskuksessa on toteutettu EU:n Horisontti-rahoituksella mittava tutkimushanke, joka paneutui arktisen alueen taloudelliseen

kehitykseen nimenomaan oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Koko hankkeen empiirinen osuus käsitti 18 tapaustutkimusta ympäri maailmaa, ja se tuotti massiivisen aineiston: lähes 400 haastattelua, joista 80 tehtiin Suomen Lapissa.

Lapissa tutkimus keskittyi tuulivoimaan, kaivostointaan, poronhoitoon, kalastukseen ja matkailuun sekä Jäämeren rataan ja infrastruktuurijärjestelyihin liittyviin kysymyksiin. EU:n komissiolle toimitettujen tutkimusraporttien lisäksi hankkeessa tuotetaan tieteellisiä artikkeleita, kokoomateoksia, sosiaalisen median aineistoa, uutiskirjeitä ja infopaketteja.

Oikeudenmukaisuutta lähestyttiin tutkimuksessa eri koulukuntien ja teoreettisten näkökulmien kautta, ja aineistosta tunnistettiin useita erilaisia oikeudenmukaisuuden ongelmakohtia maankäyttöhankkeissa.

Lapissa erityisenä haasteena koetaan maakunnan jakaminen kahtia: pohjoisimmassa Lapissa eli

saamelaisten kotiseutualueella ei käytännössä ole – eikä ole merkittävässä määrin suunnitteilla – teollista maankäyttöä. Käytännössä tämä voi lisätä maankäyttöllistä painetta Keski- ja Etelä-Lapin alueille, jossa myös asuu saamelaisia, jotka harjoittavat luontaiselinkeinoja, kuten poronhoitoa. Laidunalueiden katoaminen ja pirstaloituminen herättävät kysymyksen elinkeinon ja kulttuurin jatkuvuudesta. Nykyinen tilanne nähtiin monissa haastatteluissa ongelmallisena oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.

Haastatteluissa nousi esille myös oikeudenmukaisuus liittyen maankäyttöhankkeiden, kuten kaivostointaan ja tuulivoiman, hyötyjen ja haittojen jakautumiseen. Usein he, joihin hanke voimakkaammin vaikuttaa, kärsivät haitat, ja hyödyt sen sijaan valuvat muualle. Positiivisina asioina tuotiin kuitenkin esille muun muassa kuntien saamat verotulot ja sitä kautta kuntalaisille tulevat palvelut. Ukrainan sodan myötä rinnalle on noussut myös keskustelu energian hinnoista ja Suomen huoltovarmuudesta.

Hankkeen tavoitteena on ollut myös tunnistaa jo olemassa olevia prosesseja ja selvittää, millaisiksi ihmiset paikallistasolla kokevat mahdollisuutensa osallistua esimerkiksi maankäyttöhankkeiden ympäristövaikutusten arviointiin. Arktisella alueella kysymys on hyvin usein myös erilaisista arvovalinnoista ihmisten hyvinvoinnin ja luonnon kestävyyden näkökulmista, kuten tapaustutkimus lohienkalastuksesta osoittaa.

Teno- ja Tornionjoen lohienkalastusta tutkineessa tapaustutkimuksessa pohdittiin erityisesti niitä riskejä, joita lohienkalastuksen tulevaisuuteen liittyy, ja miten

nämä riskit vaikuttavat paikallisyhteisöihin ja elinkeinoihin. Lisäksi käytiin läpi epäoikeudenmukaisuuksia lohienkalastusta koskevassa lainsäädännössä ja päätöksentekoprosesseissa sekä sitä, miten niitä voidaan tunnistaa.

JUSTNORTH-hanke kokonaisuudessaan on osallistunut vahvasti keskusteluun oikeudenmukaisesta vihreästä siirtymästä ja siitä, miten se tulisi arktisella alueella toteuttaa. Tieteellisten tuotosten lisäksi hanke tekee suosituksia sekä lainsäädännön että politiikan käytänteiden muutoksiin. ●

JUSTNORTH – Towards a Just, Ethical and Sustainable Arctic Economies, Environments and Societies (1.6.2020–30.11.2023)

- Hankkeessa tutkitaan arktisen alueen taloudellista kehitystä ja lähestytään sitä koskevaa hallintoa ja osallistamista oikeudenmukaisuuden ja eettisyyden näkökulmista.
- Lapin yliopiston yliopistotutkija Tanja Joona johtaa yhtä hankkeen työkokonaisuuksista, joka käsittelee Suomen Lapissa tuulivoimaan, poronhoitoon, kalastukseen, kaivostointaan ja infrastruktuurihankkeisiin liittyviä kysymyksiä. Lapin yliopistosta ovat mukana myös Soili Nystén-Haarala, Jukka Similä, Juha Joona,

Mia Landauer, Henri Wallen, Juha Kähkönen ja Pigga Keskitalo.

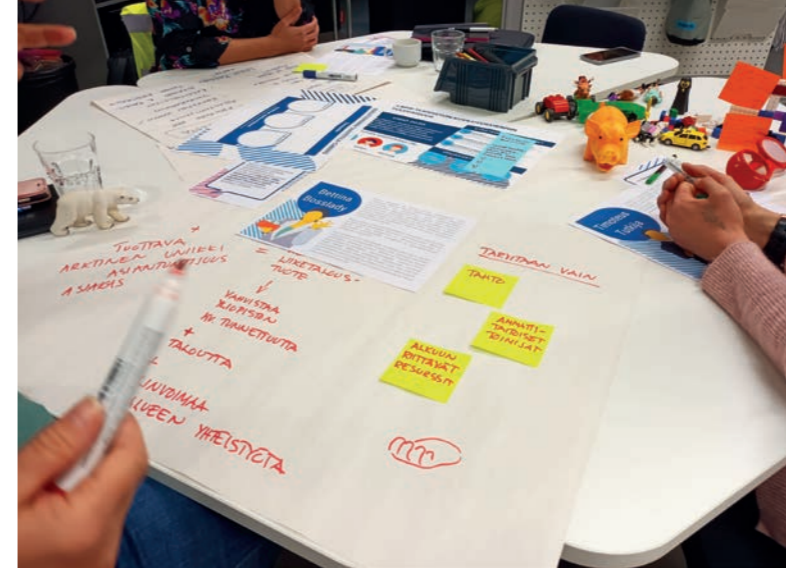
- Konsortiota johtavat apulaisprofessori Corine Wood-Donnelly (Uppsala) ja professori Roman Sidortsov (Michigan). Partnereita on yhteensä 15 eri puolilta maailmaa.

- Hanketta rahoittaa Euroopan unionin Horizon 2020 -tutkimus- ja innovaatio-ohjelma. Budjetti 6 miljoonaa euroa.

www.justnorth.eu

Palvelumuotoilutyöpajoissa usein hyödynnettävät lelut ja hahmoprofiilit auttavat osallistujia irtautumaan omasta työroolistaan ja tarkastelemaan aihetta useammalta eri kantilta.

TEKSTI JA KUVAT HANNA KORPUA, MARI LAULUMAA, OUTI KUGAPI, EEVI PULLI JA JENNY SIIVOLA

Tolkkuja tulevaisuuteen *inhimillisellä otteella*

Strategiatyössä inhimillisyyden kokemusta tukee aito osallisuus.

Organisaatioiden strategiat jäävät helposti työarjesta irralliseksi. Parhaimmillaan strategia on kuitenkin inhimillinen ja kaikille kuuluva prosessi, jonka toteuttamisessa henkilöstö on avainroolissa.

Näistä lähtökohdista viisi palvelumuotoilun maisteriopiskelijaa lähti kehittämään Lapin yliopiston koulutusvientistrategian raameja. Työ toteutettiin osana strategisen palvelumuotoilun kurssia, jonka tavoitteena oli hyödyntää muotoilun mahdollisuuksia organisaatioiden strategisessa kehittämisessä.

Työn etenemistä vauhdittivat ESR-rahoitteisessa Koulutusvientiosaamista Lappiin -hankkeessa toteutetut skenaariot, koulutusviennin kärjet ja tulevaisuuden suuntien pohdinnat. Valmiiden materiaalien lisäksi opiskelijaryhmä kartoitti, millaisia koulutusvientistrategioita löytyy Suomesta ja maailmalta sekä keskusteli alan asiantuntijoiden kanssa.

– Koulutusviennin projektissa opiskelijat onnistuivat keräämään ymmärrystä strategisesta haasteesta sekä

luomaan ratkaisun, josta on hyötyä Lapin yliopistolle. Työ oli esimerkki onnistuneesta projektista, jossa opiskelijat onnistuivat ennen kaikkea oikeiden haasteiden ja menetelmien valinnassa, arvioi strategisen palvelumuotoilun opettaja Jussi Korhonen.

Henkilöstö strategiatyön keskiöön

Työn keskeinen haaste kiteytyi muotoon: ”Miltä maailma näyttää, kun jokainen henkilöstön jäsen tietää, miten koulutusvienti Lapin yliopistossa toimii ja mistä sen toteuttamiseen voi saada tietoa ja tukea?” Tämän kysymyksen tarkoituksena oli nostaa strategiatyön keskiöön henkilöstö ja inhimillistää strategia helposti arkeen vietäväksi.

Inhimillisyyden kokemusta tukee aito osallisuus: tasavertainen keskustelu ja yhteisen ymmärryksen saavuttaminen. Vuoropuhelun avulla strategiaan saadaan mukaan erilaisia näkökulmia sekä toimintaympäristön sisältä että ulkoa. Vuoropuhelun muodostamiseksi opiskelijaryhmä toteutti Delfoi-menetelmän

avulla anonyymien asiantuntijapaneelin Lapin yliopiston henkilöstölle ja sen sidosryhmille. Kaksiosainen paneeli toteutettiin verkossa, ja sen kysymykset muodostettiin tausta-aineistosta tulevaisuusmuistelu-menetelmää hyödyntäen.

Delfoi-asiantuntijapaneelin vastauksissa korostui, että Lapin alueella tehdään vuonna 2030 tiivistä koulutusviennin yhteistyötä, mutta toteutuakseen koulutusvienti tarvitsee selkeän ja sujuvan toimintamallin, resursseja ja toteutuksesta vastaavan tiimin. Vastaajamäärän ja palautteen perusteella onnistunut asiantuntijapaneeli teki näkyväksi, että tahtoa koulutusvientiosaamisen kehittämiseksi on.

– Seisovassa vedessä kasvaa lähinnä levää – vierivä kivi ei sammaloidu, totesi eräs panelisteista.

Opiskelijaryhmä testasi muotoutuvaa strategiaa työpajoissa henkilöstön kanssa. Osallistujat heittäytyivät roolileikkiin unohtaen hetkeksi työminänsä ja asettuivat Delfoi-paneelin aineistosta muodostettuihin kuvitteellisen koulutusvientitiimin rooleihin.

Bettina Bosslady, Kasperina Kokoaja, Inez Vendor ja Timoteus Tutkija ilmentävät koulutusvientiin keskittyvän ydintiimin ideaalia kokoonpanoa ja osaamistarpeita, kuten kansainvälisyyttä, myyntiä ja markkinointia, viestintää, tuotteistamista ja koordinoitua. Profiilit kuvastavat ideaalimaailmaa mutta samalla osoittavat, että toimiva koulutusvientimalli vaatii monenlaisia osaajia, joilla on mahdollisuus panostaa asiaan työaikansa – jopa täysipäiväisesti.

Visiota kohti sisäistä toimintaa selkeyttämällä

Projektityön lopputuloksena valmistui hahmotelma Lapin yliopiston koulutusviennin visioksi vuodelle 2030: Lapin yliopiston koulutusvienti tunnetaan arktisuuteen sekä vastuullisuuden profiloituneena innovatiivisena palvelutarjoajana – liiketoiminnallisesti kannattavalla toimintamallilla varustettuna. Visio peilaa vahvasti Lapin yliopiston visioon.

Strategiatyön aineistosta nousi esille tarve sisäisen toiminnan selkeyttämiseksi, mikä näkyy vision toteutumisen edellytyksenä. Ideaalitalanne olisi se, että Lapin yliopiston koulutusvienti on sisäisesti tunnustettua toimintaa, joka on yhtenäistä, tavoitteellista ja alati kehittyvää.

Opintopisteiden lisäksi paras palkinto onnistuneesta opiskelijatyöstä on, kun siitä on aitoa hyötyä tilaajaorganisaatiolle.

– Koulutusvientistrategian kehittämistyön edistäminen sai mainion pohjan kursilla toteutetusta projektityöstä, toteaa strategisen palvelumuotoilun opettaja Julius Oförsagd.

Koulutusvararehtori Satu Uusiautti pitää projektityön tuotoksia hyödyllisinä:

– Osallistavan palvelumuotoilun keinoin toteutettu työskentely tuotti paitsi tietoa koulutusvientiosaamisemme nykytilasta ja meillä olevasta laajasta osaamisesta, myös runsaasti materiaalia strategiseen jatko-työskentelyyn. Otamme materiaalin tarkempaan käsittelyyn tämän lukuvuoden aikana strategisissa työryhmissä. ●

” Seisovassa vedessä kasvaa lähinnä levää.

Paavo Rabinä AMPUU KOHTI

Taiteilija Paavo Rabinän mukaan taiteen välineellä ei lopulta ole väliä, mutta taiteilijan sanomalla on.

Isolla ruudulla mies ampuu jousella toisella ruudulla trapetsista roikkuvia ihmisiä, jotka yksi toisensa jälkeen tippuvat. Kuvaa tehostavat videopelimäiset äänet. Lopuksi mies kääntyy ja ampuu katsojaa kohti.

– Kyllä taide saa ravistella ja sen pitää ottaa kantaa. Jotkut teokseni saattavat olla aika rajujakin, mutta uskon, että pahuuden käsittely voi olla myös puhdistavaa, sanoo Paavo Rabinä.

Lapsena Rabinä pelasi jalkapalloa ja hänen veljensä Pasi piirteli. Muutettuaan omilleen 20-vuotias nuorukainen työskenteli Postilla ja havahtui pohtimaan, mitä haluaisi elämällään tehdä. Seuraavana keväänä Rabinä haki ja pääsi Kuvataideakatemiaan, josta lähti liikkeelle elämänmittainen taiteilijan ura.

Lapin yliopiston toistaiseksi tyhjässä työhuoneessa istuva Paavo Rabinä aikoo aloittaa residenssijaksensa maalaamalla. Alun perin taidemaalariksi opiskelleelle Rabinälle maalaaminen on mukavuusvyöhyke, johon hän palaa hengähtämään usein yhteistyössä syntyvien installaatioiden vastapainoksi.

– Maalaaminen tuntuu muun taiteellisen työn ohella helpolta ja hallittavalta. On myös ihanaa työskennellä välillä yksin.

Maalaukset eivät yleensä päädy yleisön eteen, toisin kuin veistosobjektit, installaatiot ja liikkuva kuva – elementit, jotka alun perin houkuttelivat Rabinän maalamisesta moninaisempaan ilmaisuun.

Liike ja ääni ovat vuosien myötä tulleet mukaan Rabinän esteettiseen ilmaisuun. Taiteilijan taustalla on videoinstallaatio CRASH (2022).

We are the soldiers of the righteous God, 2018

– Opiskellessani koin, ettei maalauksien pinta enää riittänyt minulle. Aloin lisäämään töihini esimerkiksi puuta, heinää tai rautaa. Maalaukset ikään kuin levisivät veistosobjekteiksi, jonka vuoksi aloin opiskella kuvanveistoa.

Kuvataideakatemiaan opinnoissa merkityksellistä oli Rabinän suhde hänen opettajaansa Juhana Blomstedtiin. Edesmenneen opettajan ja ystävän maailmankuva heijastuu edelleen taitelijan tuotannossa.

– Opiskellessa oli todella tärkeää nähdä esimerkkejä, että näinkin voi tehdä. Juhana laajensi ajattelumaailmaani ja haastoi kokeilemaan ja jalostamaan omia ideoita paremmiksi.

Menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuhelu

1980-luvun lopulla Rabinän töihin tuli mukaan historiallisia esineitä, sanoja ja ihmisiä. Vähitellen installaatioista kasvoi videoinstallaatioita.

– Historian merkitys ja toistuminen on aina kiinnostanut minua. Tuomalla historiallisia esineitä teoksiini sain tuotua konkreettisesti esiin menneisyyden ja nykyisyyden vuoropuhelun, Rabinä kertoo.

Historialliset teemat ovat seuranneet taiteilijaa läpi hänen uransa. Persianlahden sota puhutteli 1990-luvun alussa ja siirtyi kannanotoksi Kiasmassa esillä olleeseen teokseen *He tuhoutuvat jotta minä en tuhoutuisi*. Sota oli

länänä myös Galleria Scultorisissa esillä olleissa hirttosilmukoissa ja muissa installaatioissa vuonna 2018. Tänä syksynä Forum Boxin *Be brave – be strong* -näyttelystä muodostui kannanotto Venäjän hyökkäyssotaan.

Rabinää kiinnostaa ja inspiroiva valta, väkivalta, ihmiset, epäoikeudenmukaisuus – se, mikä nykyhetkessä liikuttaa tai sattuu.

– Taiteen pitää herätellä ja kysyä. Toivoisin, että työni saisivat ihmiset ajattelemaan ja tuntemaan myötätuntoa, asettumaan toisten

nahkoihin. Kuten sota Ukrainassa osoittaa, globaalit konfliktit ulottuvat välillisesti suomalaistenkin koteihin.

Taiteen lisäksi Rabinä on halunnut tehdä jotakin konkreettista niiden ihmisten eteen, joiden puolesta hän puhuu. Vuonna 1999 ilmestyi leipäjonoa dokumentoiva videoinstallaatio *Remember us*, jonka pääosassa oli lamassa taloudelliseen vararikkoon joutunut Rabinän ystävä. Sittemmin Rabinän projekteihin on osallistunut joukko ihmisiä hyvinvointiyhteiskunnan varjoista.

– Esimerkiksi *Finlandia*-teoksen kautta halusin haastaa silotellun hyvinvointi-Suomen kuvan. Täälläkin on köyhyyttä, ihmiset kamppailevat selviytyäkseen päivästä toiseen. Teoksessa ei ollut näyttelijöitä vaan ihmisiä, jotka olivat itse kokeneet näitä asioita.

Työskentely vapaaehtoisten kanssa on ollut raskasta

Vasemmalla: In the end everything is gone, 2018
Oikealla: Justified By Love, 2018

sekä antoisaa molemmin puolin.

– Taiteellinen prosessi on haastavampi ison porukan kanssa, mutta yleensä kaikki osapuolet kokevat yhteistyön merkitykselliseksi.

Suurin murroskohta

Rabinä haluaa osallistaa töihinsä myös katsojat.

– En halua esille museoesineitä. Haen töilläni kokonaisvaltaista kokemusta, johon katsoja joutuu jollain tavalla sisälle.

Rabinän installaatioissa ja julkisissa töissä katsoja astuukin teoksen sisään, kuten Tampereen Vuoreksessa sijaitsevassa *Suojelusenkeli*-valoteoksessa. Usein teoksiin liittyy myös musiikkia tai muita ääniä.

Suurin murroskohta Rabinän taiteilijauralla on ollut kymmenen Brysselissä vietettyä vuotta 2000-luvun alkupuolella.

– Tein kyllä taidetta, mutta ehkä vapaus ja irtautuminen Suomen työrytmistä saivat aikaan sen, että päätin, etten enää mieti, mitä muut ajattelevat, vaan teen ihan just sitä, mitä haluan.

Tämä asenne näkyy esimerkiksi yhteiskunnallisesti kantaaottavassa kahdeksankanavaisessa videoinstallaatioissa *Myrsky Kaupungissa*.

Entä mitä tapahtui Rabinän piirtelevälle veljelle? Hän on tehnyt uransa pukusuunnittelijana Oulussa. ●

Paavo Rabinä

- s. 1965 Kuopiossa
- Asuu ja työskentelee Helsingissä
- Vuoden nuori taiteilija 1993
- Opiskeli Kuvataideakatemiassa 1986–1991
- Lukuisia yksityis- ja ryhmä-näyttelyitä Suomessa ja ulkomailla
- Töitä esimerkiksi Wihurin, Kiasman sekä Kuopion ja Helsingin taidemuseoiden kokoelmissa
- Julkisia töitä esimerkiksi videoinstallaatit Tikkurilan koulussa ja valoteos *Suojelusenkeli* Vuoreksessa
- Musiikki klassisesta heviin on tärkeää työssä ja vapaa-ajalla.

Rabinän uusia videoteoksia on esillä Lapin yliopiston Galleria Hämärässä 8.–24.11.2022.

Lumoavasti liitävät kiekot

TEKSTI SARI VÄYRYNEN
KUVAT ELLI ALASAARI

Erityisasiantuntija Pierre-André Forestin työhuoneen seinällä tikittää itsetehty kello. Sen taustana on harmaa frisbee. Intohimo liitokiekkolajeihin on kerryttänyt Pierre-Andrélle niin ison kokoelman peli- ja keräilykiekkoja, että osan niistä on voinut ottaa muuhunkin kuin alkuperäiseen käyttöön.

– Tyttäreni on käyttänyt joitain maalaustensa pohjana. Osan olen jo lahjoittanut pois, Pierre-André sanoo.

Liitokiekkoilu lennähti Pierre-Andrén elämään toden teolla 1970-luvun loppupuolella. Tuolloin hän alkoi järjestää eri liitokiekkolajien tapahtumia Kanadassa ja kilpailla puoliammattimaisesti kansallisella ja maailmanmestaruustasolla. Lisäksi hän valmensi – kahta urheilijaa maailmanmestaruuteen asti – ja oli mukana liitokiekkolajeja esittelevissä näytöksissä. Vähitellen kiinnostus siirtyi yhä enemmän kohti frisbeegolfia.

– Lento ja lentäminen ovat aina kiehtoneet minua ilmiöinä. Näissä lajeissa lentoon yhdistyy taito. On viehättävää seurata lentoa ja saada kiekot liitämään niin kuin haluaa.

Ilo, hauskuus ja taidon arvostaminen ovat ohjanneet kaikkea Pierre-Andrén tekemistä lajin parissa. Muutettuaan Suomeen 1990-luvulla hän huomasi, ettei juuri kukaan harrastanut täällä liitokiekkolajeja.

– Rovaniemellä aloin vetää ultimate-joukkuetta osana yliopisto-liikuntaa sekä järjestää SM-liigaan kuuluneita frisbeegolfturnauksia pari kertaa vuodessa. Keskeistä oli kilpailemisen sijasta tarjota nuorille matalan kynnyksen yhteisöllistä ja liikunnallista tekemistä, Pierre-André kertoo.

Eri puolille Suomea on noussut vuosien varrella myös kaksitoista frisbeegolfrataa, joita Pierre-André on ollut suunnittelemassa – Rovaniemelle kaupungin ensimmäinen rata Ounasvaaralle ja kilparata Toramolle. Aktiiviset kilpavuodet ovat jo takanapäin, mutta laji on edelleen osa Pierre-Andrén arkea: päivittäin tulee heitettyä pari koria omalla takapihalla omaksi iloksi.

– Testailen taitojani ja eri kiekkoja: heitän eri puolilta pihaa tai esteiden, kuten kasvihuoneen, yli. Yliopiston pihallakin voisi muuten olla kori yliopistolaisten ja alueen asukkaiden iloksi, hän ehdottaa.

eskon puumerkki

HUONON KÄYTÖKSEN AKATEMIA

Kenties sinunkin akateemisen polkusi varrelle on sattunut tilanteita, jotka hämmentävät, lamaannuttavat tai tuntuvat jopa uhkaavilta. Minulle on käynyt näin, valitettavasti, vuosien varrella eri yhteyksissä. Olen saanut tutkimusteksteistäni arvioita – kirjallisesti tai suullisesti, nimellä tai anonyymisti – joissa ideani on lytätty täysin. Olen istunut jatko-opiskelijana arktisen sosiaalitieteisen tutkimuksen suurimmassa kansainvälisessä konferenssissa kuulemassa, kun arvovaltainen puhujavieras on kuvannut tieteenalan uhkakseen naisistumisen. Olen kuunnellut väitöstilaisuutta, jossa työtä on moitittu loputtomien sanankääntein, ja ollut haastattelutilanteessa, jossa haastattelijan olemuksesta on käynyt selväksi hänen nihkeä suhtautumisensa tutkimukseeni. Olen saanut konkreettisesti tuntea akateemisen huonon käytöksen.

Anna-Elena Pääkkölä on purkanut tätä akateemisen maailman ikävää erityispiirrettä Tieteessä tapahtuu -lehden artikkelissaan vuonna 2019. Hän puhuu teemasta kiusaamisen käsitteellä ja kuvaa, kuinka esimerkiksi kilpailu, jatkuva arviointi ja tutkijuuteen identifioituminen mahdollistavat epäasiallista käytöstä. Kuten Pääkkölä toteaa, toksiseen akateemiseen kulttuuriin liittyy muun muassa vähättelyä, kyseenalaistamista ja piilotettuja aggressioita. Usein myös paha laitetaan niin sanotusti kiertämään: itse koettu epäasiallinen kohtelu puretaan akateemisessa hierarkiassa nuorempiin. Samalla yliopistokulttuuri on haluton – tai voimaton – muuttamaan toimintaansa.

Usein kuulee sanottavan, että akateeminen ura nyt vain vaatii ”paksumpaa nahkaa”. Mutta voiko käydä niin, että tämä maailma parkkiinnuttaa nahkaa liiaksi? Edellä kuvaamissani tilanteissa on kaikissa ollut läsnä akateemisesti varttuneemmassa asemassa oleva henkilö, kuten lehden toimittaja, konferenssin järjestäjätaho, kustos tai hallinnollinen esihenkilö, jolla olisi ollut mahdollisuus vaikuttaa asioiden kulkuun. Katoaako paksun nahan alle myös kyky tunnistaa epäasiallista käytöstä? Kouluttaako akatemia meidät huonoon käytökseen?

Onneksi voi myös tehdä vastarintaa ja toimia toisin. Muun muassa SQS-lehden tuoreessa juhlanumerossa Hannele Harjunen, Sanna Karkulehto ja Tuija Saresma jakavat kokemuksiaan kunnioittavasta arvioinnista. Kuten he osuvasti toteavat, ”arvioitsijan ei tarvitse toimia omaa valta-asemaansa korostaen ja jopa väärinkäyttäen”. Pidetään siis hiipiä herkkänä ja rimpuillaan irti huonosta käytöksestä.

HEIDI SINEVAARA-NISKANEN
Yliopistonlehtori, kasvatustieteiden tiedekunta

” Onneksi voi myös tehdä vastarintaa ja toimia toisin.

TAPIO NYKÄNEN

LAPIN IHMINEN

Identifikaatiot, ympäristöt ja yhteinen erityisyys

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Tietolipas 273, 2022

Suomen Lappi on kulttuurista rajamaata, jossa etelästä nousseet vaikutteet ovat kohdanneet saamelaiskulttuureita. *Lapin ihminen* tarkastelee tätä kulttuurien kohtaamispintojen erityisyyttä ja lappilaisia ryhmiin kuulumisen kokemuksia. Samalla se lähestyy myös niin sanottua saamelaiskiistaa uudesta näkökulmasta. Keskiössä ovat ”vanhat lappilaiset” – suvut, jotka ovat asuneet Suomen Lapissa pitkään tai jotka muuten kokevat vahvaa yhteyttä alueen kulttuuriin ja ympäristöön.

Teos ei etsi vastausta siihen, kuka on aito lappalainen tai saamelainen, vaan pyrkii avaamaan ryhmien muodostumiseen vaikuttavia prosesseja Keski-Lapissa, saamelaisalueen eteläpuolella. Kulttuurien rajapinta on hedelmällistä maata uudenlaisten ryhmäisyksien syntyiselle. Jos yhtäällä kytkeydytään esimerkiksi lappilaisuuteen, lappalaisuuteen tai saamelaisuuteen, ovat toisaalla kuniin, kyliin tai sukuihin liittyvät identifikaatiot hyvin merkityksellisiä.

TEKIJÄN KOMMENTTI:

Halusin tarkastella Lapin alueen identiteettiprosesseja ottamatta kantaa siihen, mikä olisi oikeudenmukainen ratkaisu esimerkiksi saamelaismääritelmäkysymyksessä. Oikeudenmukaisuutta ei tietenkään voi täysin ohittaa, eikä tutkija voi esiintyä normatiivisesta maailmasta irrallisena toimijana. Hyviä normatiivisempia puheenvuoroja on kuitenkin esitetty useita, ja nyt tahdoin jäsentää ennen kaikkea, mitä Lapin ihmiset ajattelevat suhteistaan etnisiin kategorioihin ja toisaalta ympäristöönsä.

Syntyi kirjanen, joka piirtää kuvan yhtä aikaa heterogeenisestä ja eräänlaista yhteistä erityisyyttä henkivästä Lapista. Lappi on myös aidosti rajamaata, jossa erilaiset kulttuurit ovat sekoittuneet ja synnyttäneet hieman uudenlaisia, uniikkeja asioita. Kulttuuriseen rikkauteen kytkeytyy toisaalta kokemuksia väheksynnästä ja katkeruutta ympäristön muutoksista.

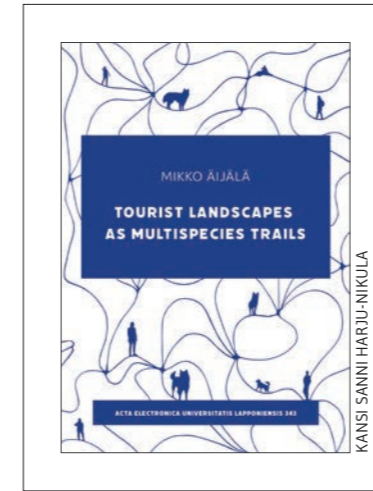
TAPIO NYKÄNEN

MIKKO ÄIJÄLÄ

TOURIST LANDSCAPES AS MULTISPECIES TRAILS

Storying a Mushing Landscape Through Mobile Video Ethnography

Acta electronica Universitatis Lapponiensis 343, Lapin yliopisto 2022, Rovaniemi

Väitöskirjan tutkimuskohteena on rekikoirien toimijuus paikallisessa matkailumaisemassa. Matkailumaisemat ymmärretään usein hyvin ihmiskeskeisesti: ne ovat ihmisten muokkaamia, muuttumattomia tiloja, jotka vastaavat turistiin tarpeisiin. Eläimet, kuten rekikoirat, joutuvat mukautumaan tähän maisemaan, mutta samalla ne voivat myös toiminnallaan rikkoa ja muuttaa maisemaa.

Staattisen matkailumaiseman sijaan tutkimuksessa lähestytään eläinten ja ihmisten vuorovaikutusta ympäröivässä tilassa polkuina, jotka kietoutuvat monimutkaiseksi ja jatkuvassa liikkeessä olevaksi rekikoirilumaisemaksi. Äijälän mukaan matkailumaisemia tulisi tarkastella monilajisina polkuina niin tutkimuksen kuin käytännön tasolla. Näin voimme kehittää matkailutoimintaa myös eläinten näkökulmasta vastuullisempaan suuntaan.

VÄITTELIJÄN KOMMENTTI:

Kenttätöissä huomasin, että vaikka kennelin oppaat – musherit – tuntevat koiransa yksilöllisesti, ne eivät kuitenkaan ole lemmikkejä. Musherin ja rekikoiran suhde ja kunnioitus perustuvat työskentelemiseen, mikä voi olla molemmille osapuolille hedelmällisempi kuin lemmikkisuhde. Olennaisena osana siihen kuuluu matkailutoiminnassa ei-toivottu ”sotkuisuus”, kuten likaiset vaatteet, joskus karkea kielenkäyttö sekä mukautuminen säihin ja asiakkaiden vaatimuksiin. Tämä arkielämä pyritään pitkälti peittämään matkailijoiden silmiltä etenkin matkailumarkkinoinnissa.

Alkuperäisenä ideanani oli myös tutkijana olla ”saappaat ja kädet savessa”. Kuitenkin edellä mainitut asiat, etenkin koirien kunnioituksen saaminen, osoittautuivat niin haastavaksi, että otin passiivisemmän havainnoijan roolin. Actionkamerat auttoivat pääsemään kiinni rekikoiratoiminnan nyansseihin. Videoaineiston positiivisena puolena näen myös sen, että sekä tutkitavat että tutkimukseni lukijat voivat nähdä rekikoiratoiminnan uudenlaisista näkökulmista.

MIKKO ÄIJÄLÄ

Tutkija, Lapin yliopisto

- Yhteiskuntatieteiden maisteri 2015, matkailututkimus, Lapin yliopisto
- Restonomi 2008, Kajaanin ammattikorkeakoulu
- Eräopas 2005, Kainuun ammattiopisto
- Harrastaa liikuntaa erilaisissa maisemissa kahden samassa taloudessa asuvan suomenpystykorvan kanssa.

K I D E

käytävägallup

Koonnut SARI VÄRYNEN

Kide-lehti kysyi yliopistolaisilta hyvinvointiin vaikuttaneita tekoja ja asioita gallupissaan, johon pystyi vastaamaan post-it-lapuilla pääkampuksen yhdellä käytävällä reilun viikon ajan syys-lokakuun vaihteessa. Vastauksia saimme yli 130 – tässä niistä muutama.

Mikä konkreettinen teko tai asia on lisännyt hyvinvointiasi tänä vuonna?

OPETTAJA
MUISTAA
MUN NIMEN
JA HUOMIO
ERITYISTARPEET
♡

ERO
VAIKKA KIPEETÄ
TEKI

ajoissa
nukkumaan
meneminen
:)

Uusi
työpaikka

parisuhte
😊
♡

Pitää
muistaa
syyäl
♡

Muutto
Rovaniemelle

LÄÄKITYS
YSTÄVÄT
OMAN KODIN
RAUHA

Verkostoitumi-
nen uusien ih-
misten kanssa
pitkän etäopis-
keluvaiheen
jälkeen!

LOIMUSPEKSI
♡
(yms kivat uudet
harrastukset)

ASIIDEN
KALENTEROINTI/
Ylös MERKITSE-
MINEN

Oivallus siitä,
miten tärkeää
vapaa-aika on.
♡

Omien
ajatusten
jakaminen
muille.
Yksin ei tarvitse
jaksaa.

Aikuiset-
tv-sarja ♡

TOP 5

Suosituimmat bileet

Lapin yliopiston ylioppilaskunta LYY järjestää vuosittain useita tapahtumia opiskelijoille. Mihin niistä myydään eniten lippuja?

Määrät ovat pyöristys tältä ja viime vuodelta, jolloin toimintaan on vaikuttanut vielä voimakkaasti pandemia.

Lähde: LYY

Voimapaikkani

PEKKA MUOTKA

Syksyn opetusten alettua sattui hetken tauko ennen sukeltamista seuraaviin matematiikan opetuksen opettamisen sisältöihin. Livuin Lapin yliopiston käytävällä mitaillen tiiliseiniä, etsien katseella seuraavan opetusetin salin ovea. Matkalla saavuini LYY:n Lovisa-kahvilan kohdalle ja pysähdyin kevyestä kahvin tuoksusta. Nälkähän tässä jo on, ja kahvi antanee terävyyttä vielä aamu-usvaiseen mieleen. Käteen kahvi sekä leipä. Katse löytää tutut kasvit istumassa oman kupin äärellä. Kuulumisia ja pari sanaa tulevista. Hetki kuluu, ja reitit erkanevat. Matka jatkuu seminaarisaliin. Opetuksen ohessa kuulen opiskelijoiden suunnitelmista lounastaa samassa paikassa kuin mistä oman taukoni löysin. Lovisa on voimapaikka Lapin yliopiston sydämessä.

PEKKA MUOTKA
Yliopisto-opettaja, kasvatustieteiden tiedekunta

TYÖPÄIVÄNI

Työntekijä:

Marjo Majava,
hallintosihteeri,
taiteiden tiedekunta

Työpaikka:

Taiteiden F-siipi, Lapin
yliopiston päärakennus

KUVAT VILLE RINNE

Hallintosihteerin työpäivä

8.00 Työpäivä alkaa aina tiedekunnan henkilökunnan taukotilan kahviautomaatin pikapuhdistuksella. Tietokoneen avauksessa on tänään ongelmia, myös salasana piti vaihtaa – kiitos IT-yksikölle avusta! Viikonlopun aikana tulleiden sähköpostien avaaminen ja niihin vastaaminen, eläkkeelle jäävän sähköpostitunnusten selvittelyä sekä jatko-opintojen ohjaajan määräämiseen liittyvää neuvontaa.

9.00 Aamukahvit tiedekunnan henkilökunnan taukotilassa.

9.15 Väitöskirjojen kansien suunnittelu opiskelijatyönä -asian selvittely, tilavarauksen peruminen Pepissä, tuntiopettajan työsopimus Dynastyssä, palkkiolaskut ja tuntiopettajan laskutus Mepcossa, eläkkeelle jäävän läksiäislahja-asia.

11.15 Lounas tiedekunnan henkilökunnan taukotilassa. Samalla muutaman työasian hoitaminen puhelimitse tai nokatusten.

12.00 Työsopimuksen valmistelua, tuntityöntekijän verokortin toimitus Certiaan SAPin kautta, tiedekuntaneuvoston kokousasioiden valmistelua.

13.00 Sivistan Teams-yhteydellä järjestämä koulutus: Määräaikaiset työsopimukset yliopistoissa. Samalla iltpäiväkahvit tietokoneen ääressä.

15.00 Työsopimuksen valmistelua, eläkkeelle jäävän läksiäisten ja tiedekunnan virkistätymispäivien järjestelyä, päivän aikana vastaamatta jääneisiin sähköposteihin vastaamista.

16.00 Työpäivä täysi. Kuntosalin ryhmäliikunnan kautta kotiin.

]] Päivä oli aika tyyppillinen sisältäen paljon monenlaisia asioita. Jonkinlainen hallittu kaaos, mutta kuitenkin hyvä sellainen, kun aamun tietokoneen käynnistysongelmista selvittiin.

hiutaleita

KIRSTI LEMPIÄINEN

Aikuiskasvatuksen sosiologian professori,
kasvatustieteiden tiedekunta

” Tavallisesti aika varovaiset
asiantuntijat näyttivät
tunteitaan.

KAUAS FAKTAT KARKAAVAT

Media houkuttaa räväköillä otsikoillaan ja kutsuu keskusteluun. Sosiaalisessa mediassa kantoja otetaan nopeasti jyrkin sävyin, jotta erottaututtaisiin muista. Omassa somekuplassani, jossa yleensä on aika rauhallista, pääministeri Sanna Marinin vapaa-ajan vietto- tavat kirjoittivat loppukesästä tutkijaopettajien ja toimittajien moninaista kommentointia. Oli paljon viisasta ja todella kiinnostavaa keskustelua, mutta myös ärsyntyneeltä ja vihaiselta vaikuttavaa reagointia. Tavallisesti aika varovaiset asiantuntijat näyttivät tunteitaan. Yksimielisyys vallitsi siitä, että kohujen tekemällä tekeminen mediassa vaikuttaa loputtoman tyype- ältä. Erimielisyyttä puolestaan näkyi siinä, millaisia tarinoita on kenestäkin lupa kertoa ja mitä pitäisi jättää kertomatta. Kysyttiin myös, mitä kohinan varjolla kenties halutaan peittää.

Yliopistoissa opetetaan lähdekritiikkiä ja analyttistä lukutapaa, myös mediasisältöjen erittelyä. Koska propagandalta, vaikuttamiselta ja vale- uutisilta ei voida välttyä, on opeteltava riittävä epäilyn taito. Lapin ja Tam- pereen yliopistojen asiantuntijaryhmä, jossa lisäksi ovat olleet Sirkku Kotilainen, Mari Maasilta, Pekka Vasari ja Mauri Ylä-Kotola, on ollut kehit- tämässä tällaista mediakriittistä opetusta yhdessä eurooppalaisten part- nerien kanssa. Tästä ERASMUS+ -hankkeesta tärkeimpänä tuloksena on Katowicen yliopistossa alkava englanninkielinen faktantarkistuksen mais- teriohjelma. On kiinnostavaa seurata, ottaako uusi opetus tuulta alleen eurooppalaisessa korkeakoulukentässä.

Tietotyössä on totuttu jatkuvaan oppimiseen ja tietojen ja taitojen päivi- tämiseen. Opettajatkin oppivat ja opiskelijatkin opettavat kriittistä media- lukutaitoa. Sen lisäksi, että analysoidaan mediasisältöjä, on tärkeää kes- kustella siitä, mitä asioita niillä tuotetaan. Tällaiselle keskustelulle on varat- tava aikaa. Reagoitien ja mielipidetehtailun maailmassa vastavuoroiselle, rauhalliselle dialogille on tilausta.

Mediasisältöjen erittelyssä on kyse myös siitä, mistä paikasta ilmiötä tul- kitaan. Vastapainon vuonna 2019 julkaiseman *Huipputulokset*-tutkimuksen tekijät Anu Kantola ja Hanna Kuusela pohtivat – Arlie Hochschildiin viitaten – yhteiskuntaryhmien syviä tarinoita. Heidän mukaansa jokaisella ryhmällä on tällainen erityinen tarina, jossa johdonmukaisuutta tärkeämpiä ovat tarinan kannattelemat tunteet. Tämä ajatus kantaa omiin somekupliin ja viiteryhmiin, joihin halutaan kuulua. Vaikka faktat näyttäisivät karkaavan kauas, omaksi tunnistetun tarinan tunteet voidaan ja halutaan tavoittaa.

ANNA MUOTKA

Tieteen päivät®
Vetenskapsdagarna

www.tieteenpaivat.fi

ALKU

BÖRJAN

BEGINNING

11. – 15.1.2023

Helsingin yliopisto: Porthania ja Tiedekulma

Mukana ohjelmaa
Lapin yliopistosta!

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Kannen kuva: Elli Alasaari